

Edmolen

7 X. 1914

JAMES
THORNTON

Met bijzondere dank aan:

Het Herdenkingscomité 7 oktober

Fonds voor Sociale Solidariteit bij de Politiediensten v.z.w.

Adjudant bij de Rijkswacht o.r. Leon De Winter
Bezieler van de Herdenking 7 oktober
Oorspronkelijk auteur

Tekening voorblad: **James Thiriar** (1889-1965), "Edemolen 7 X. 1914". Revue van de Rijkswacht.
- De Brusselse Thiriar werd gekwetst in 1914 bij de Garde Civique - Burgerwacht. Hij tekende voor het leger gedetailleerde kaarten van het front. Zie ook de uniformen op p. 35 -

7 oktober 1914

Het "Gevecht aan de Edemolen" te Nazareth

Opgedragen aan de heldhaftige wapenbroeders, gendarmen
burgerwachters en oorlogsvrijwilligers die hierbij het leven lieten

Oorspronkelijke auteur: Leon De Winter
Tekst bewerkt en aangevuld door Ludo Van der Stock

Inhoudstafel

Voorwoord.....	5
De oorzaken van de Eerste Wereldoorlog	6
De Duitse inval op 4 augustus 1914	9
De invloed van de Slag aan de Marne	10
De eenheden en omstandigheden ter plaatse.....	10
Het gebied op de linker Scheldeoever, ten Noorden van de rivier	10
De Groepering van luitenant-generaal Henri Clooten.....	11
Het Peloton Wielrijders te Velde van de Gendarmerie van Oost-Vlaanderen	11
De Burgerwacht van Luik – <i>La Garde Civique de Liège</i>	13
De brigades van de Gendarmerie	14
Frans Territoriaal Infanterie Regiment uit Duinkerken	14
De Groepering von Tannstein.....	15
De dagen voor het gevecht van Edemolen.....	16
Maandag 5 oktober	16
Dinsdag 6 oktober	16
De nacht van 6 op 7 oktober	17
Woensdag 7 oktober 1914, de dag van het gevecht.....	18
De acties van het eskadron van de Luikse Burgerwacht.....	18
De samenwerking van de Wielrijders te Velde en de Burgerwacht.	19
Het gevecht te Edemolen	20
De aanval van het eskadron van Chaudoir en de Franse infanterie.	22
Het plan met de troepenbewegingen voor en tijdens het gevecht.....	24
Na het gevecht van Edemolen.....	24
De begrafenis op 8 oktober 1914	25
Het Monument: “Veldslag van Eedemolen – 7-10-1914”	25
Het relaas van overlevenden.....	26
Het relaas van wachtmeester Maurice Tachel.....	26
Het verslag van Commandant Puck Chaudoir	27
Het verslag van luitenant graaf von Preysing.....	28
Commentaar op het Duitse verslag	30
Het historisch belang van het gevecht.....	31
Epiloog over het auteursrecht en het historisch onderzoek.	32
De gesneuvelden	33
Bibliografie.....	34

Voorwoord

De rol van de Gendarmerie¹ in de *Groote Oorlog* is weinig gekend. In 1909 telde dit militair korps met politietaken 85 officieren en 4325 man. Bij de eerste Belgen die gedood werden door Duitse kogels waren de wachtmeesters Bouko en Thill van de brigade Gemmenich, op 4 augustus 1914. Er zaten gendarmes in het fort van Loncin, vijf sneuvelden er in Kumtich en nog eens vijf tijdens het "Gevecht van Snaeskerke" op 25 augustus 1914². Het verhaal van het "Gevecht in Edemolen"³ op 7 oktober 1914, steekt qua bekendheid boven de andere uit. We gaan in dit boekje voorbij aan de gendarmes die in het verdere verloop van de oorlog om het leven kwamen.

Deze brochure wil een historisch correct en leesbaar relaas brengen over wat er die oktoberdagen in 1914 gebeurde. Met deze uitgave willen wij bovendien een bijdrage leveren voor de herdenking van de Eerste Wereldoorlog en de rol die de gendarmen daarin speelden. Het gevecht verliep twee maanden na de Duitse invasie. De minder gekende oorzaken van WO I werden daarom extra in de verf gezet. Het initiatief voor dit boekje werd genomen door Adjudant bij de Rijkswacht o.r. Leon De Winter. Hij heeft zich vele jaren ijverig ingezet voor de herdenking van het Gevecht aan de Edemolen. Leon werd getroffen door een zwaar hersenletsel waardoor hij geen communicatiemogelijkheden meer heeft. Zijn brochure was nog niet voltooid. Op vraag van Gil Bourdoux, met de hulp van Leons nota's, doorzocht door zijn zoon en gewezen rijkswachtofficier Koen, de adviezen van professor Marnix Beyen (UA), met de teksten van Stefaan De Groote van de Heemkring Scheldeveld van Sint-Martens-Latem en vele andere bronnen, werd deze brochure aangevuld en afgewerkt.

De molen in het gehucht *Eede* was een houten graanwindmolen, gelegen aan de kruising van de Steenweg Deinze en de Gaversepontweg, nu Oudenaardseheerweg genoemd, in vogelvlucht twee km ten zuiden van het centrum van de gemeente Nazareth. Het gevecht werd beroemd toen het opperbevel van de Rijkswacht in 1933 besliste om het jaarlijkse Feest van de Rijkswacht te laten plaatsvinden op 7 oktober. In 1937, drieëntwintig jaar nadat zes gendarmen en vijf oorlogsvrijwilligers tegen een Duitse overmacht sneuvelden, werden hun namen in brons vereeuwigd. Het monument staat aan het kruispunt en is een "lieu de mémoire", een gedenkplaats geworden die het offer van de elf mannen overstijgt. Het is daar dat alle jaren de gendarmes en bij uitbreiding alle wetsdienaars en vrijwilligers, gevallen in de uitvoering van hun plicht, tijdens de voorbije eeuw herdacht worden.

De Rijkswacht hield in 2001 op te bestaan maar vele rijkswachters leven nog en de bevolking herinnert zich en waardeert het korps nog steeds. Zoals het past om de gevallen burgers en militairen te blijven gedenken voor het geven van hun leven om onze vrijheid te verdedigen, zo is het onze plicht om elk jaar rond 7 oktober, de gesneuvelde wapenbroeders en burgerwachters en bij uitbreiding alle gevallen politiemensen te blijven eren en gedenken

Als jonge luitenant herinner ik me de kille mistige herfstdag, waarbij een officier met luide stem de namen voorlas van de gesneuvelden. Het was als een appel, een naamafroeping, waarbij niemand antwoordde met "Aanwezig, kapitein". Maar ze waren er, alle elf, in onze gedachten.

Ludo Van der Stock, hoofdcommissaris o.r.
gew. rijkswachtofficier en historicus (MA Gesch., UA)

1 De benaming "Rijkswacht" dateert van 1925 (Staatsblad 19 december 1925).

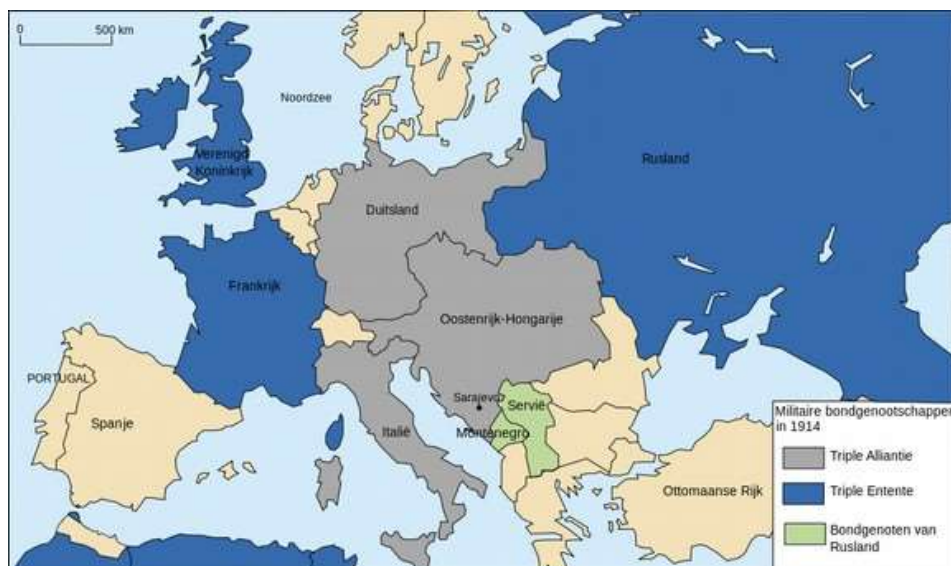
2 *Geschiedenis van de Rijkswacht*, Deel II, Algemeen Commando van de Rijkswacht, 1980, p. 63

3 Het gehucht Ede is door de jaren heen Edemolen gaan heten. De molen werd in 1931 gesloopt.

De oorzaken van de Eerste Wereldoorlog⁴

Het gevecht bij Edemolen gebeurde in het begin van de Grote Oorlog. Onze soldaten sneuvelen niet wegens een moordaanslag in Sarajevo of een rivaliteit tussen vorstenhuizen. Er waren diepere oorzaken. 1848 was een revolutiejaar geweest, waarbij de bevolking in vele landen een liberaal systeem en een liberale grondwet wou afdwingen. De conservatieve elite had tijdens de Tweede Industriële Revolutie opnieuw de macht in handen gekregen en versterkte de legers. Vanaf 1860 werden de fortengordels rond Luik, Namen en Antwerpen gebouwd om de Belgische integriteit en neutraliteit, vastgelegd in het Verdrag van Londen 1839, te vrijwaren. Groot-Brittannië en Frankrijk stonden er garant voor. Frankrijk versterkte o.a. Maubeuge en Verdun. In 1870-71 brak een tien maanden durende oorlog uit tussen Pruisen en Frankrijk. De Fransen verloren Elzas en Lotharingen en een stuk van hun trots. In 1877-78 vochten de Russen in de Roemeense Onafhankelijkheidsoorlog tegen het Ottomaanse Rijk. In 1885 was er een Servisch-Bulgaarse oorlog. In 1905 de Japans-Russische oorlog en datzelfde jaar was er "Bloedige Zondag" aan het Winterpaleis in Sint-Petersburg. In 1911-12 woedde de Italiaans-Turkse oorlog. In de Balkan waren er in 1912 en 1913 terug oorlogen uitgebroken. Oorlog, oorlog, het was helemaal niet rustig in Europa.

Er ontstond een mondiale machtsstrijd tussen twee grote politieke en militaire bondgenootschappen: de **Triple Alliantie** (1882) met Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië. Vijfentwintig jaar later ontstond de **Triple Entente** (1907): Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Rusland. Duitsland had een verdrag met het Ottomaanse Rijk. Italië en Roemenië sloten zich in 1915 en Griekenland in 1917 aan bij de Entente. Bulgarije werd in 1915 een bondgenoot van de Alliantie. De Triple Alliantie was omringd door concurrerende Entente-staten, met daarnaast het neutrale Scandinavië, Nederland, België, Luxemburg, Spanje, Portugal en Zwitserland.

Kaart Europa Bondgenootschappen 1914

Bron: Wikipedia (publiek domein): <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=8749143>

⁴ Ludo Van der Stock, *De oorsprongen van de Eerste Wereldoorlog*, lezing november 2014, Zwijndrecht.

Vanaf het einde van de negentiende eeuw kwam er een wapenwedloop op gang om de geostrategische belangen kracht bij te zetten. De kleinere landen hielden zich afzijdig. De Britse vloot verdedigde de handelsroutes van het Imperium, dat gesteund was op een militaire macht op zee. "*Britania, rule the waves!*". Duitsland had enkele Afrikaanse koloniën: Kameroen, Togo, Duits Oost- en West-Afrika.

De bouw van zware oorlogsschepen slurpte enorme middelen op. In het Verenigd Koninkrijk liepen de *dreadnaughts*, in Duitsland de *Großkampfschiffe* en nog een reeks kleinere oorlogsschepen en U-boten van stapel. De Duitse vloot vormde een bedreiging voor de Britse zeehegemonie én voor de Russische vloot in de Baltische zee. De thuishaven van de *Hochseeflotte* was Willemshaven aan de Noordzee. Om naar de Oostzee te geraken, zonder 325 km rond Jutland en de eilanden te moeten varen en een confrontatie met de Russische vloot te kunnen aangaan, moest het *Kaiser-Wilhelm-Kanal* (Kielkanaal) worden verbreed en grotere sluizen gebouwd worden. De werken waren klaar in ... 1914. Eerder kon Duitsland zijn Oostzeekust en dito havens moeilijk verdedigen. Er is tijdens WO I geen beslissende vlootconfrontatie gekomen. De zeeslag bij Jutland (Denemarken) duurde twee dagen: 31 mei en 1 juni 1916. De slagschepen schoten vanaf 12 km naar elkaar, uitslag: onbeslist. De creatie van de *Hochseeflotte* was een militaire miskleun en een enorm geldverlies. De bouw ervan dreef Groot-Brittannië in de armen van zijn eeuwige rivaal Frankrijk: ze sloten de *Entente Cordiale* in 1904. De militaire macht van Duitsland verontrustte Rusland, dat zich daarom drie jaar later, graag aansloot bij deze Entente.

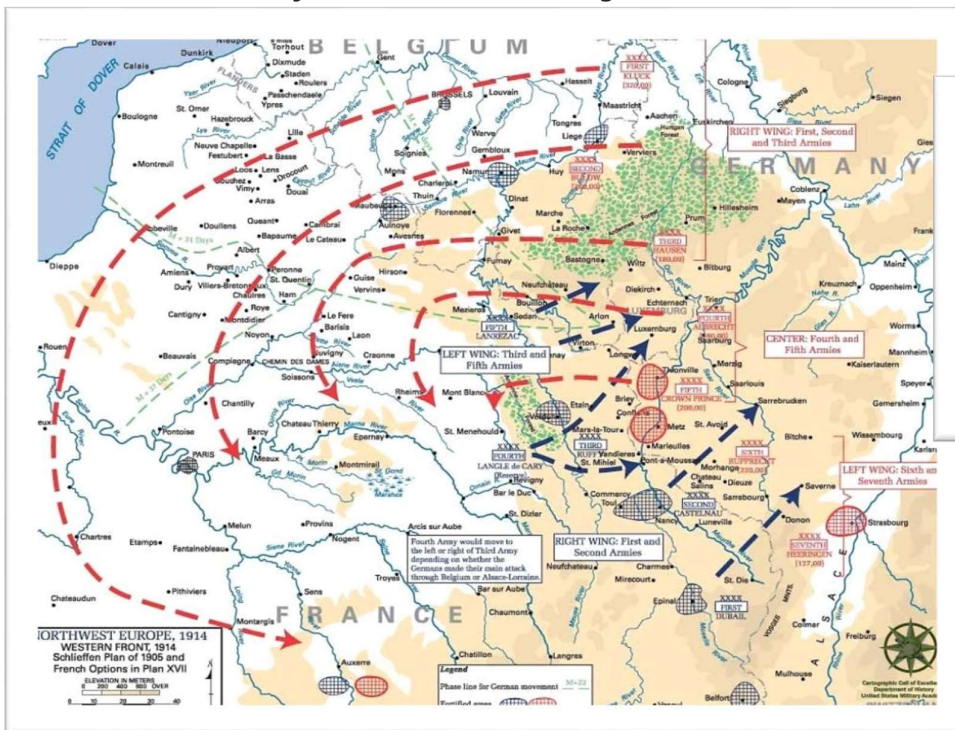
De uitbreiding van de marine was slechts één aspect. De landlegers werden vanaf 1910 versterkt met manschappen en bewapening. België telde in 1913 ongeveer 200.000 militairen. Frankrijk en Rusland hadden elk 3,6 miljoen militairen, net iets minder dan de 3,8 miljoen Duitse soldaten. Frankrijk hield nog een half miljoen *troupes indigènes* achter de hand. Groot Brittannië had een (expeditie)leger van een kleine 500.000 beroepssoldaten en 1,5 miljoen Indische troepen. Deze koloniale soldaten werden tijdens de oorlog aangevoerd. Het Duitse leger was technisch superieur en werd o.a. uitgerust met 42 cm houwitser, de "Dikke Bertha's", die de bakstenen muren van de militaire versterkingen tot op 9 km in puin konden schieten. Alle Brialmont forten bleken in één klap onveilig, onverdedigbaar en dus nutteloos geworden. Een groot leger in stand houden kost héél veel belastinggeld.

De Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie, Rusland en het Ottomaanse Rijk waren autocratische dynastieke keizerrijken. De Rijksdag en de Bondsraad hadden weinig of geen controle over het Leger. Zelfs in democratische landen zoals Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk was het volk slechts gedeeltelijk vertegenwoordigd. Algemeen stemrecht kwam er in Groot-Brittannië eerst in 1928, in Frankrijk in 1944 en in België in 1948. De bevolkingen eisten een échte democratie. Tezelfdertijd ontstond er een legitimiteitscrisis: op welke basis bestuurden de machtshebbers het land en het volk? De tijd van "godgezonden en gezalfde" koningen en keizers was voorbij. Er waren twee mogelijkheden om een dergelijke volksbeweging af te zwakken of teniet te doen: 1/ het volk meer inspraak en democratische rechten geven of 2/ verkondigen dat "de natie bedreigd was in zijn natuurlijke ontwikkeling" en daarbij

“een expansie” en “de strijd om te overleven” voor te stellen als “eerbaar en noodzakelijk”.

De eerste oplossing botste met de vorstenhuizen en de militair-industriële potentaten. Ze kozen voor expansie, waarbij de staten zich engageerden in een koloniale politiek, zoals Leopold II en Belgisch Congo. De naties werden snel gemilitariseerd en klaargestoomd voor een “preventieve oorlog”. De Duitse militaire cultuur, vooral gestoeld op de Pruisische adel, was een machtsbasis voor de keizer en generaal von Schlieffen had een plan ... Andere landen waren betrokken in de wapenwedloop. De enen leverden wapens, anderen likten hun wonden van vorige oorlogen en zinden op wraak, al dan niet met de hulp van machtige bondgenoten. Velen droomden van “één staat, één volk, één taal, één grondgebied”⁵ of: het inlijven van een ander volk. In 1908 was Bosnië-Herzegovina aangehecht bij het Oostenrijks-Hongaarse Rijk. Het waren drijfveren voor het opvoeren van de militaire macht.

Rusland was het grootste land van Europa met een enorm potentieel. Het had in de oorlog met Japan (1904-1905) een nederlaag geleden en wou nu een “Groot-Slavische politiek” voeren. Daarom beantwoordde Rusland zo snel de Oostenrijks-Hongaarse oorlogsverklaring aan het Slavische Servië. In Servië was in 1903 koning Alexandar vermoord en het nieuwe democratische regime moest legitimiteit krijgen. De spanning werd gecreëerd door hun etnisch-nationalistische verzuchtingen. Servië wou een groot “Zuid (= Joego) Slavië” voor alle Zuid-Slavische volkeren creëren: “Overal waar een Serviër woont is Servië”. De Servische *Cerna Ruka* (de Zwarte Hand) met de leuze “De eenheid of de dood”, stuurde Gavril Prinzip en acht andere terroristen naar Sarajevo. De moordaanslag was de vlam aan de lont van het kruitvat.

Alfred von Schlieffen (1833-1913)

Het Duitse von Schlieffen plan

Kaart: Wikipedia, Tinodela op >https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Schlieffen_Plan_fr.svg

5 De verschillende volkeren en talen was een groot probleem in het Oostenrijks-Hongaarse keizerrijk.

De Duitse inval op 4 augustus 1914

De aanslag op Franz-Ferdinand en zijn gemalin Sofie bracht een waterval van ultimata en staatstelegrammen teweeg. De rivaliteit tussen de verwante vorstenhuizen en het mechanisme van de bondgenootschappen dreef de spanning ten top. De landen wilden tevoren reeds oorlog en elke reden was goed. Trouwens, deze oorlog zou volgens het von Schlieffenplan maar enkele maanden duren. Tegen *Weinachten* zouden de Duitse soldaten terug thuis zijn. Duitsland zag de kans om zijn concept van *Lebensraum* te verwezenlijken en verklaarde de oorlog aan Frankrijk. Het neutrale België lag in de weg ... en dwars. Ons leger werd op versterkte oorlogsvoet gebracht. Gendarmen vormden de voorwaartse inlichtingsposten en deden patrouilles aan de grenzen. Het Duitse leger verklaarde het neutrale België de oorlog en viel op woensdagochtend 4 augustus, zes weken na het moordende schot in Sarajevo, België binnen.

5 augustus 1914

Gendarmes van de brigade Gemmenich bewaakten de Belgisch-Duitse grens in de omgeving van het drielandenpunt met Nederland en Duitsland. Dit gebied bevond zich 25 km voor de eerste Belgische verdedigingslijnen rond Luik. Op 4 augustus trokken de wachtmeesters Thill en Henrion er de wacht op. Rond half acht 's ochtends werden ze geconfronteerd met een peloton Duitse cavalerie. De gendarmen riepen kortdaat de Huzaren een halt toe. De Duitse luitenant steeg af en las plechtstatig een brief van zijn opperbevel voor, waarbij het Duitse leger vrije doortocht door België naar Frankrijk eiste. Ze trokken zich verder niets aan van de Belgische gendarmes, reden België binnen en schonden zonder aarzelen onze neutraliteit. De twee gendarmes fietsten naar Moelingen om verslag uit te brengen. Alle bruggen over de Maas waren vernield en ze namen de weg naar Visé. De stad werd aangevallen door de Duitsers en de gendarmen kwamen in een vuurgevecht terecht, waarbij de wachtmeesters Bouko en Thill omstreeks 13 u als eerste gendarmes sneuvelden.

Auguste Bouko (1863-1914)

Jean-Pierre Thill (1883-1914)

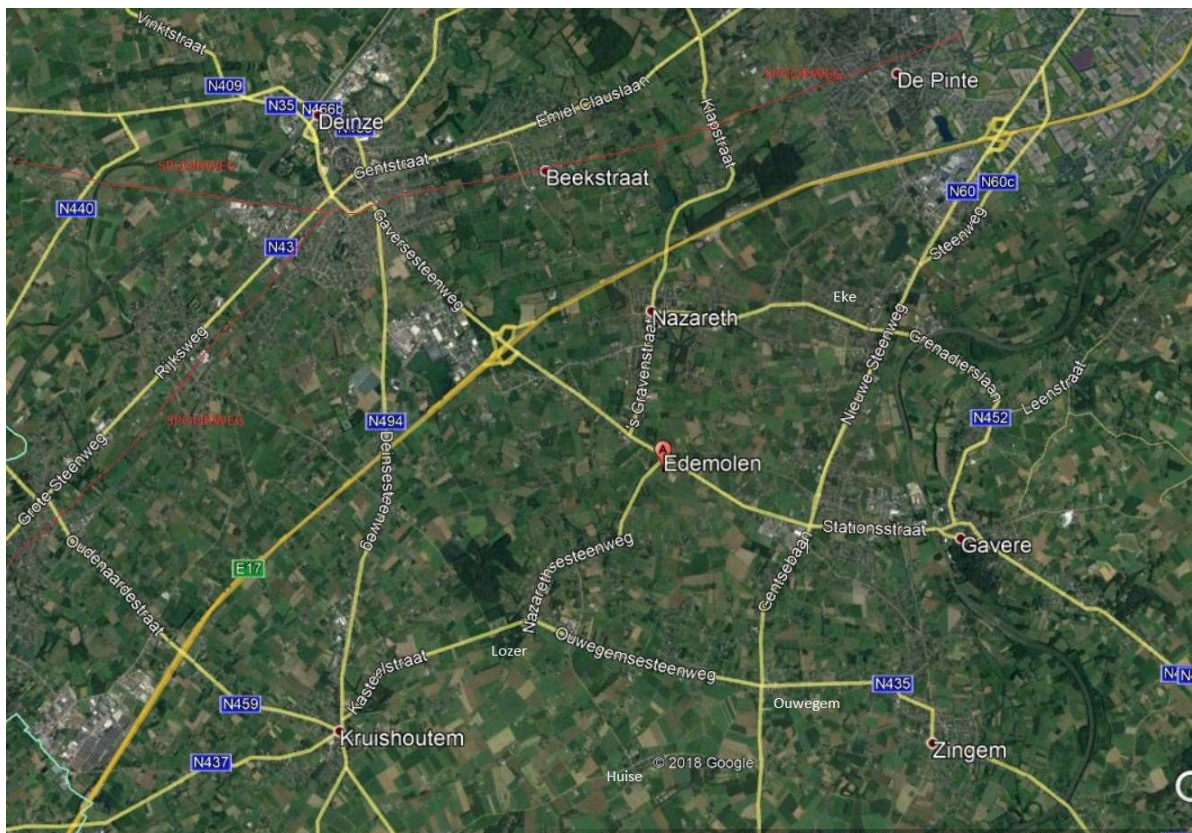
De invloed van de Slag aan de Marne

Van 5 tot 12 september woedde in Frankrijk de eerste Slag aan de Marne. De Duitse opmars, in het raam van het von Schlieffen – von Moltkeplan, werd gestuit. Begin oktober trachtte de vijand de linker flank van de geallieerde legers te overvleugelen en door te stoten naar de Noordzee en het Kanaal. De havens van Duinkerken, Boulogne en Calais moesten ten allen prijze beschermd worden voor de aanvoer van nieuwe troepen en middelen van over zee. De grote uittocht van het leger uit de Versterkte Stelling Antwerpen was begonnen. Gendarmen, burgerwachters en Vrijwilligers werkten sinds weken samen ter beveiliging van de verbindinglijnen van Antwerpen naar de zee en de Westhoek. De grote wegen en vooral de spoorlijnen waren hierbij van groot strategisch belang. De Gendarmeriebrigades, burgers en het personeel van de spoorwegen observeerden de Duitse troepenbewegingen vanaf de Franse grens. Het versterkte 1^e Beierse Zwarte Cavalerie Regiment maakte zich klaar om vanuit Ronk (nabij Tourcoing) op te rukken naar Vlaanderen en de Noordzee.

De eenheden en omstandigheden ter plaatse

Het gebied op de linker Scheldeoever, ten Noorden van de rivier

"In augustus-september 1914 was vooral Oost-Vlaanderen een soort niemandsland, waarin Duitse en Belgische patrouilles en eenheden hun slag trachtten te slaan in een soort guerrilla oorlogsvoering." (Uit: "De Chaos van het Slagveld" van Tom Simoens).

De streek rond Edemolen - De Schelde rechts en de spoorwegen (in het rood) links.
Bron: Google Earth (2018)

Het gebied waarin zowel de Burgerwacht (Bw) van Luik als de Gendarmerie (Gd) opereerden, is vlak tot licht glooiend en doorsneden door beken en grachten. De velden en landerijen zijn er omzoomd door hagen, struikgewas en bomen. In het ene geval kan men van een bondgenoot spreken, andere keren van een hindernis. Verkenningen werden naargelang de binnenkomende inlichtingen over een uitgestrekt terrein uitgevoerd. Er waren opdrachten vanuit Zwijnaarde en Nazareth in alle richtingen zoals: Aalst, Ninove, Ronse en Oudenaarde. Op de bewuste dag van 7 oktober, oriënteerde de verkenning zich vanaf Zwijnaarde tot Kruishoutem en Waregem. De eenheden kregen daarbij een grote handelingsvrijheid.

De Groepering van luitenant-generaal Henri Clooten

Op 22 augustus 1914 werd luitenant-generaal (Lt.-Gen.) **Henri Clooten** (°1849) benoemd tot militair gouverneur van de zone die niet bezet was door geallieerde legers of de vijand ten westen van de Schelde: ongeveer de provincies Oost-en West-Vlaanderen. Alle troepen aldaar werden onder zijn bevel geplaatst. Zijn hoofdkwartier lag in de Cipierage op de Grote Markt te Sint-Niklaas. In 1913 was hij bevelhebber geweest van de 2^e Cavaleriedivisie. Hij moest zijn zone openhouden voor het terugtrekkende Belgisch Leger. In elk geval diende hij de communicatielijnen naar en van Gent te vrijwaren.

Om zijn opdracht uit te voeren moest hij:

- daar waar nodig de openbare orde handhaven en zo nodig herstellen;
- inlichtingen verzamelen over de troepenbewegingen en sterkte van de vijand;
 - de bruggen over de Schelde verdedigen en indien mogelijk de bezette bruggenhoofden op de rechter Scheldeoever opnieuw innemen.

Hij beschikte daarvoor, naast een aantal legereenheden en vrijwilligerskorpsen over:

- de nog beschikbare eenheden in zijn gebied, waaronder de brigades van de Territoriale Gendarmerie;
- de Gendarmerie eskadronsgroep onder het bevel van majoor Blondiau met drie eskadrons cavalerie en een peloton cyclisten;
- de Burgerwacht (4 à 5.000 manschappen)⁶ met het eskadron van de Luikse Bw.

Het Peloton Wielrijders te Velde van de Gendarmerie van Oost-Vlaanderen

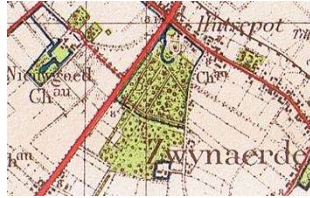
Kapitein (Kapt.) bij de Gendarmerie Frémault maakte met zijn peloton cyclisten van 24 man, deel uit van de Groep van majoor Blondiau, de Commandant van het Depot – Onderrichtseskadron. Bij deze opdrachten beschikte hij over de steun van een gepantserde automitrailleuse onder het bevel van luitenant **Georges Vigneron**⁷.

Sinds het begin van de oorlog was het peloton ingekwartierd op het kasteel van de Ghellinck aan de Hutsepot te Zwijnaarde. Daar bevond zich aanvankelijk ook het

6 Stefaan De Groote, *De slag aan de Edemolen te Nazareth (7 oktober 1914)*, Jaarboek XLIII, Heemkring Scheldeveld, Sint-Martens-Latem, 2014

7 Georges Vigneron (1880-1956) werd majoor. Als reserve-kolonel bij de Rijkswacht kende hij een bewogen politieke loopbaan als senator. Hij was voorzitter van de Verbroedering Gd (later NSRP).

eskadron van de Bw van Luik dat onder de leiding stond van kapitein-commandant (Kapt.-Cdt. of Cdt.) Puck Chadoir. De twee officieren kenden elkaar goed.

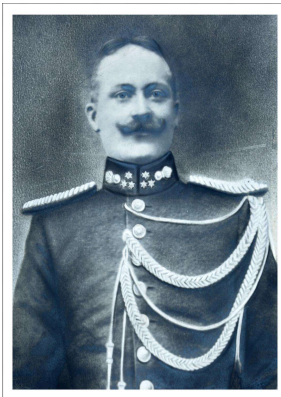
Inkwartiering peloton Cyclisten Gendarmerie
 Boven: Duitse stafkaart (1910)
 Onder : Belgische stafkaart (1910)

Kasteel de Ghellinck (Beeldbank stad Gent)
 Gesloopt in 1945

Het peloton gendarmes cyclisten van de Territoriale Groep Oost-Vlaanderen, (1914), Kapt. Frémault zit in het midden
 Foto: Centrum voor de geschiedenis en de tradities van de Rijkswacht (nu: Museum geïntegreerde politie)

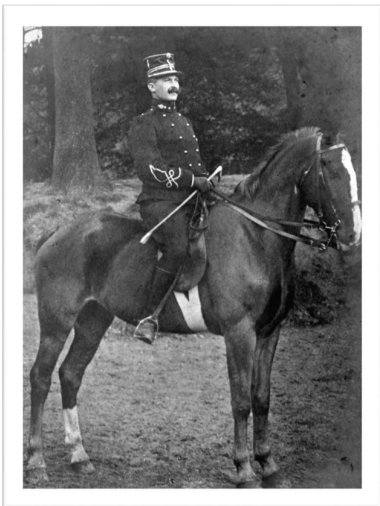

Camiel C. C. Frémault⁸ werd geboren te Pollinkhove op 24 december 1873 als zoon van een bakker. Hij was de oudste van een gezin van negen kinderen. Als jongen uit het West-Vlaanderen van toen, werd hij door zijn ouders naar het college van Kaïn – nu een deelgemeente van Doornik - gezonden, “opdat hij er Frans zou leren”.

Na zijn legerdienst bij het 4de Linierregiment ging hij bij de Gendarmerie. Toen moest men eerst zijn legerdienst doen. Op 1 oktober 1903 werd hij wachtmeester te paard.

8 De naam in kapitaaltes wordt FREMAULT geschreven waarbij het accent verdwijnt.

Na de nodige examens werd hij op 25 maart 1905 benoemd tot onderluitenant bij de Gendarmerie. Op 19 juni 1910, werd hij luitenant en op 12 januari 1914 2e kapitein (*capitaine en second*).

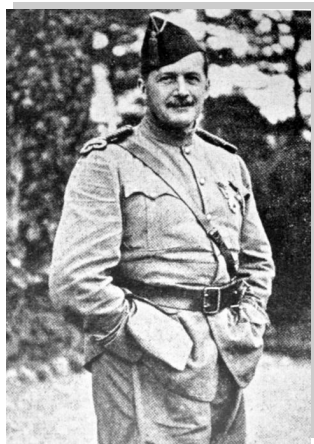

Frémault

De functies die de tweetalige Camiel Frémault voordien uitoefende waren op:
29 maart 1905: Adjunct van het Luitenantschap van Brussel,
10 februari 1906: Voorlopig bevelhebber van het Luitenantschap Laken,
29 maart 1906: Adjunct van het Luitenantschap Brussel,
30 juni 1906: Officier in het eskadron Mobiel en Onderricht,
28 maart 1908: Commandant van het District Mechelen en
26 juni 1913: Commandant van het District Kortrijk.

In zijn biografische nota's, opgesteld in 1910, gaf de Commandant van de Gendarmerie⁹, Gen. de Selliers de Moranville, de volgende beoordeling: *"Uitstekend Officier die mag gerekend worden tot de beste districtscommandanten. Verdient volledig vertrouwen. Tact, invloed, initiatief, activiteit, toewijding aan zijn plichten, bemint zijn beroep"*. In de rubriek "karakter" leest men: *"Vastberaden, eerlijk en open"*.

De Burgerwacht van Luik – La Garde Civique de Liège

Kapt.-Cdt. Chadoir

Het cavalerie eskadron van de *Garde Civique de Liège*¹⁰ speelde een belangrijke rol in Edemolen. Er waren mannen bij uit Kortrijk, Gent en elders zoals luitenant (Lt.) Jean de Lanier uit Sint-Joris-Distel. Veertig te paard, twintig op auto's en de pantserauto, samen een zestigtal¹¹. Het was de enige groep burgerwachters in ons land, die aan belangrijke gevechtsacties zou deelnemen en later ingelijfd werd in het leger¹². Hun inzet moest vooral bijdragen tot de handhaving van de openbare orde in het oorlogsgebied.

Kapitein-commandant Puck Chadoir werd geboren in 1873 als zoon van een rijke bankiersfamilie. Hij kreeg een opleiding aan de Koninklijke Militaire School te Brussel, toen gevestigd in de vroegere Terkameren abdij.

⁹ De "Commandant van de Gendarmerie" was de opperbevelhebber.

¹⁰ De Burgerwacht of *La Garde Civique* was oorspronkelijk georganiseerd in gemeenten met meer dan 10.000 later 30.000 inwoners. Zij was samengesteld uit burgers tussen 21 en 50 jaar, die geen deel uitmaakten van het leger. (Wikipedia)

¹¹ Reginald Braet, *Oorlogsdagboek van een edele man*, Jean de Lanier, 2014

¹² Stefaan De Groote, *Gevecht aan de Edemolen in Nazareth*, in: Bijdragen over de Eerste Wereldoorlog in de Oost-Vlaamse Leie- en Scheldestreek, 22.12.2012

Hij was een tijdje beroepsofficier geweest. Van 1905 tot 1920 was hij burgemeester van Hamoir aan de Ourthe, in de provincie Luik. Hij was de eigenaar en de heer van het Kasteel van Lassus. Kort na het uitbreken van de oorlog, in augustus 1914, kreeg hij het bevel over een eskadron cavalerie van de Luikse Burgerwacht. Na de inval van de Duitsers was zijn eenheid mee teruggetrokken naar het Westen.

Hij verongelukte in 1930 te Neilly-sur-Seine.

Kolonel SBH Robert Oor (1938)

Luitenant Robert Oor was officier bij de Grenadiers. Hij was Stafadjunct (later: Stafbrevethouder) en studeerde aan de Koninklijke Militaire School.

Hij voerde het bevel over een gepantserde automitrailleuse Minerva die in versterking kwam van de Burgerwacht van Luik. Hij werd omschreven als iemand die nergens schrik van had. Lt. Oor is één der verslaggevers-auteurs¹³ van het gevecht te Edemolen¹⁴.

Vanaf 27 september 1914 had het eskadron Bw van Cdt. Chadoir zijn kantonnement te Nazareth. Bij hun aankomst te Nazareth was de Bw van Kortrijk, met 26 ruiters, er al aanwezig. Zij sloten zich aan bij het eskadron van Luik, dat nog 36 manschappen telde. Te Nazareth stond er geen afzonderlijk gebouw met faciliteiten ter hunner beschikking. Elk was op zichzelf aangewezen om onderdak te vinden bij de plaatselijke bevolking. Ook voor de paarden diende stalling en voedsel voorzien te worden.

In het dagboek van Lt. Jean de Lanier van de Bw lezen we dat hij logement vond in de herberg "In de Vos" gelegen in de nabijheid van de Markt.

De brigades van de Gendarmerie

Door de vele detacheringen van het personeel bij legerafdelingen na het uitbreken van de oorlog, waren de meeste brigades onderbemand. Een "militaire politie" bestond toen nog niet. De gendarmes vormden zeven provoosteenheden bij het Leger ten Velde en in de forten. Ze deden de nabije beveiliging van het Groot Hoofdkwartier, de koninklijke familie en van de opperbevelhebber. Lt.-Gen. Clooten besliste op 27 augustus om de gendarmeriebrigades van de nodige manschappen te voorzien. Als een aanvaardbare norm zag hij in elke brigade minstens twee à drie gendarmes, aangevuld met minstens tien vrijwilligers-soldaten. De opleiding van deze versterking viel ten laste van de eenheden. De brigade van Gavere kreeg tien oorlogsvrijwilligers.

Frans Territoriaal Infanterie Regiment uit Duinkerken

Twee compagnies van het 5e Frans Territoriaal Infanterie Regiment (5 R.I.T.) van een driehonderd manschappen werden onder het bevel geplaatst van Gen. Clooten. Het waren mannen uit een oudere lichte van *l'armée territoriale*, van 34 tot 39 jaar en

13 Robert Oor, *Le Combat d'Edemolen*, in: Bulletin Belge des sciences militaires, mei 1934, p. 410

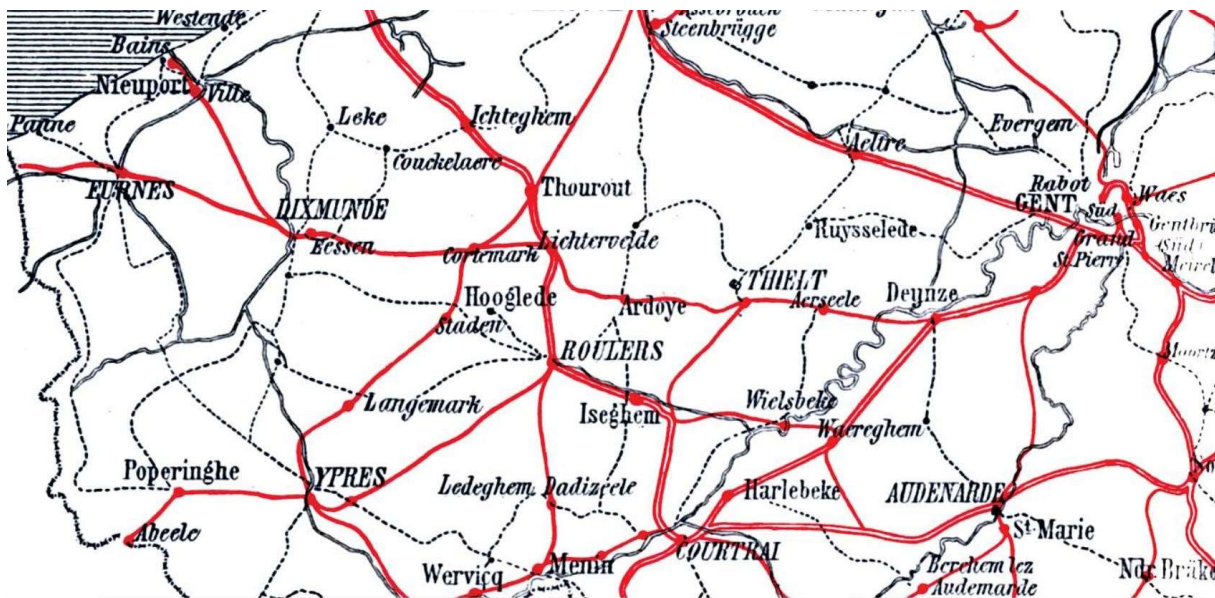
14 Kolonel SBH R. Oor werd in maart 1938 korpscommandant van het 1^e Carabiniers Prins Boudewijn

weinig getraind. De militairen waren herkenbaar aan hun rode pantalons. Ze werden per trein naar Eke vervoerd en marcheerden daarna ter hulp naar Edemolen.

De Groepering von Tannstein

Er werd door verkenners melding gemaakt van een eenheid met vijfhonderd ruiters en honderdvijftig wielrijders. Als zware bewapening beschikten zij over twee kanonnen en zes mitrailleurs. Ze waren gekleed in hun veldgrijze (*Feldgrau*) uniformen met blinkende helmen. Het was de Beierse Groepering van majoor Josef von Tannstein¹⁵, onderdeel van het Duitse *4^e Höheres Kavallerie-Kommando*¹⁶, dat werd bevolen door de luitenant-generaal Gustav Freiherr von Hollen. De Groepering von Tannstein bestond uit het *Königlich Bayerisches 1. Schwere-Reiter-Regiment „Prinz Karl von Bayern“* van vier eskadrons van elk 120 ruiters, versterkt met een compagnie wielrijders van het *Jäger-Batallion* van ongeveer 200 man o.l.v. Hauptman Stolz en een halve batterij veldartillerie te paard met 2 kanonnen. Grosso modo, met de bevelvoering en staf, de intendance en de logistiek ongeveer 1000 man¹⁷.

Het was een aanvalsgroep die als opdracht had gekregen om de spoorlijnen Deinze – Tielt – Torhout te verkennen en de spoorlijnen komende uit Gent naar Kortrijk, Oudenaarde en vooral naar Diksmuide te vernielen om de terugtrekkende Belgische en geallieerde troepen de pas af te snijden. Het spoorwegknooppunt ten westen van Deinze naar het Westen toe, was van vitaal belang.

Voornaamste spoorlijnen 1914 - Blauwe elips: ongeveer het actieterrain van de Gd en Bw.
Bron: Wikipedia (publiek domein)

De Groepering van majoor von Tannstein was gekantonneerd te Aalbeke, nabij Kortrijk. Later trok de Groepering in de richting van Gent en bivakkeerde in de Spitaalbossen. Deze bossen, nu als de Wortegemse bossen gekend, liggen tussen

15 Josef von Tannstein, *Übersicht über die Tätigkeit des K. B. 1. Schweren Reiter Regiments Prinz Carl von Bayern im Kriege 1914/18*, Heimalland, Ebersberg, 1921

16 H.K.K. 4 was een *legerkorps* met de 3^e en 4^e Cavaleriedivisie met elk drie brigades en steunenheden

17 In augustus 1914 telde het regiment 36 officieren, 690 ruiters en twee eskadrons in steun (240).

Oost- en West-Vlaanderen, verdeeld over de gemeenten Waregem, Anzegem en Wortegem-Petegem.

De dagen voor het gevecht van Edemolen

Maandag 5 oktober

Gen. Clooten stelde Lt. Oor, met zijn gepantserde automitrailleuse, ter beschikking van Cdt. Puck Chaudoir. Beide officieren waren oude bekenden van de Militaire School, het was een vertrouwd weerzien en een goede samenwerking.

De pantserauto's Minerva werden geproduceerd door de Cockerill fabrieken in Hoboken. Er stond een Hotchkiss machinegeweer kal. 8x50 mm, met een bereik van 4300 m op gemonteerd. De bemanning van de automitrailleuse van de Bw bestond, naast Lt. Oor, uit de chauffeur die een gewezen onderofficier van de Jagers te Paard was vervolgens de ordonnans van de Lt. Oor, Jean Pennart en de Grenadier Van de Velde, de mitrailleurschutter.

Dinsdag 6 oktober

Op bevel van Gen. Clooten voerde Cdt. Chaudoir een verkenning uit in de richting van Kortrijk. Te Kruishoutem werd de cavalerie achtergelaten en trok een gemotoriseerde groep bestaande uit dertien leden van de Bw op drie torpedoauto's¹⁸, samen met de automitrailleuse van Lt. Oor verder tot Sint-Eloois-Vijve. Ze kwamen daar aan om 13.25 uur. Hoewel er niets te melden was, werd het hen door de lokale autoriteiten verboden om nog verder door te rijden tot Kortrijk. Zij negeerden het verbod en de colonne trok om 14.00 uur verder. Te Harelbeke vernamen zij van de inwoners dat een grote troep Duitsers aan het vorderen was in de richting van Bellegem. Het was de – voor hen nog onbekende – Groepering von Tannstein. Met de automitrailleuse voorop gingen zij erop af. In de omgeving van Zwevegem kwam het tot een treffen met de vijand. Lt. Oor wist er één vijandig voertuig, met aan boord tal van explosieven en ... een dode soldaat, te bemachtigen.

Hun offensieve verkenning mocht contact hebben met vijandelijke troepen maar het was niet de bedoeling dat de patrouille zich langsdurig engageerde. De opdracht was inlichtingen inwinnen en eventueel vijandige verkenners uitschakelen. Na het afbreken van het contact met de vijand, ontmoetten zij te Harelbeke, op de terugweg naar Nazareth, Kapt. Frémault. Hij had pas een verkenning beëindigd en keerde terug naar zijn kantonnement in Zwijnaarde. Ze wisselden inlichtingen uit. Het was een ontmoeting van de drie officieren, die 's anderendaags een grote rol zal spelen.

¹⁸ Torpedo model: open auto met linnen kap, 4 à 5 zitplaatsen. vb. Fiat en Citroën Torpedo

Cdt. Chadoir en Lt. Oor waren 's avonds te Nazareth. De verkenning tot Kortrijk was een succes geweest. Kort na hun aankomst kwam Gen. Clooten te Nazareth aan. Hij feliciteerde er beide officieren. Bij een rondgang inspecteerde hij de paarden en was vol bewondering voor de goede toestand waarin zij zich bevonden.

's Avonds ontving Lt. Jean de Lanier in het kantonnement te Nazareth een telefonisch bericht van Kapt. Frémault te Zwijnaarde. "*Gen. Goffinet laat weten dat een sterke Duitse troepenmacht gekantonneerd ligt bij Wortegem*"¹⁹.

De nacht van 6 op 7 oktober

Die nacht verliet het Belgisch leger de Vesting Antwerpen via (o.a.) pontonbruggen over de Schelde en trok met man en macht terug naar de Westhoek via Oost- en West Vlaanderen, voornamelijk via de spoorwegen.

1914

De posities van de eenheden die een rol zullen spelen in het gevecht waren:

- Kapt. Frémault in het kasteel Ghellinck aan de Hutsepot te Zwijnaarde,
- Cdt. Chadoir en Lt. Oor te Nazareth,
- Majoor von Tannstein en zijn troepen in de Spitaalbossen te Wortegem, op een drietal kilometer van de spoorweg te Waregem.

Belgische troepen vertrekken naar het front. In open en gesloten rijtuigen (1914)

Bron: Erfgoedbank "Land van Rode

In Waregem waren er die nacht enkele sporen ontploft! De strategische terugtocht van het Belgisch leger en geallieerden vanuit Antwerpen liep groot gevaar.

¹⁹ Reginald Braet, *Oorlogsdagboek de Lanier o.c.*

Lt.-Gen. Clooten, werd op de hoogte gebracht van deze vernielingen. Het bevel om uit te rukken liep binnen om 2 uur 's nachts. Clooten liet het eskadron van Puck Chaudoir en het peloton wielrijders van Camiel Frémault een offensieve verkenningsoopdracht uitvoeren in de richting van Kruishoutem en Waregem. "Waar zit de vijand?"

Woensdag 7 oktober 1914, de dag van het gevecht²⁰

De acties van het eskadron van de Luikse Burgerwacht

De burgerwachters van Luik vertrekken 's nachts rond vier uur op verkenningstocht. Het heeft gevoren en het is bar koud. De velden liggen wit van de rijm in het flauwe maanlicht. Bij de opkomende zon is er een betere zichtbaarheid, die voor een verkenning van cruciaal belang is. Er hangt een spanning in de gelederen. Vierenvijftig gewapende ruiters van de Burgerwacht trekken in de richting van Kruishoutem. De cavalerie ontplooit zich links en rechts van de weg om de verkenning optimaal uit te kunnen voeren en daarbij de eigen veiligheid te verzekeren.

De colonne voertuigen van de Bw vertrekt om vijf uur met drie auto's vol gewapende mannen en de automitrailleuse eveneens in de richting van Kruishoutem. Zij steken de ruiters voorbij. De voertuigen rijden door naar Wortegem. Bij de plaatselijke inwoners wordt informatie ingewonnen over de aanwezigheid van de vijand. Lt. Oor wordt op de hoogte gebracht dat er Duitsers naar Nokere optrekken. Ze zouden de ruiters van de Bw kunnen verrassen. Cdt. Chaudoir rijdt met zijn colonne terug naar zijn cavalerie en laat hen tactisch terugtrekken naar Nazareth.

Lt. Oor voert ondertussen verkenningen uit rond de Spitaalbossen. Hij stelt zich met de automitrailleuse korte tijd op in Nokere. Cdt. Chaudoir ontplooit zijn eenheid met de ruitery op de vleugels en rukt op in de richting van Nokere dorp. Ze worden verwittigd door burgers dat het in de omtrek wemelt van de Duitse soldaten, die in het kasteel overnacht hebben.

Cdt. Chaudoir en Lt. Oor rijden terug naar Kruishoutem. Te Kruishoutem klimt Robert Oor in de kerktoren. Hij ziet voor het eerst de massale troepenbeweging van de vijand in de verte. De Duitsers verplaatsen zich vanuit Nokere naar Huise. Von Tannstein, zo zal later blijken, had het plan opgevat om door te stoten naar Eke en de spoorlijn Gent-Oudenaarde uit te schakelen.²¹

In Kruishoutem bevindt zich slechts de colonne van de Burgerwacht, bestaande uit de ruiters te paard, zestien man in autovoertuigen en de drie mannen van Lt. Oor. De vrijwilligers van Kruishoutem zijn al per trein vertrokken²². Lt. Oor stelt zijn commandant voor om de ruiters onder bevel van Kapt. Dupont, naar Nazareth terug te zenden. Het kantonement is in gevaar: de bagage, proviand, de reservepaarden en veel ander materiaal is er onbewaakt achtergebleven. De cavalerie keert terug via de opgelegde weg: Lozer, Goedleven, Edemolen tot Nazareth. Om 10.00 uur brengt Cdt. Chaudoir Gen. Clooten telefonisch van de toestand op de hoogte.

20 Op het einde van dit hoofdstuk staat een plan van de streek met de troepenbewegingen.

21 Maximilian Von Poseck, Deutsche I Ve Kavalleriekorps, Bayerische Kavalleriedivision, Bayerisches Schweres Reiter Regiment nr.1, in: Die Deutsche Kavallerie 1914 in Belgien & Frankreich, Berlin, 1921

22 Stefaan De Groote, Gevecht aan de Edemolen in Nazareth (o.c.)

De samenwerking van de Wielrijders te Velde en de Burgerwacht.

Om acht uur vertrekt het peloton cyclisten van Kapt. Frémault samen met de automitrailleuse Minerva van Lt. Vigneron vanuit het kantonnement aan de Hutsepot te Zwijnaarde. Hun verkenningsopdracht is georiënteerd naar Waregem. Ze verplaatsen zich per fiets in formatie langs de grote weg Gent – Oudenaarde om langs Ouwegem en Kruishoutem, Waregem te bereiken. Omstreeks 10.30 uur ontmoeten Frémault en Chaudoir elkaar te Lozer. Chaudoir is met zijn torpedo-auto's en de automitrailleuse op de terugweg vanuit Kruishoutem naar Nazareth. Het plan wordt opgevat om met het peloton gendarmes de voorhoede van de Duitse cavalerie van von Tannstein ter hoogte van Ouwegem tot stilstand te brengen. Chaudoir en Oor zullen daarbij vanuit het Zuiden de Duitsers onder vuur nemen. Het peloton Frémault neemt een defensieve stelling in op het kruispunt 't Peerdeken te Ouwegem.

Cdt. Chaudoir en Lt. Oor keren via Kruishoutem en Huise versneld terug naar Nazareth, om vervolgens noordoost te vorderen. Te Ouwegem vernemen ze van verontruste inwoners dat de Duitse colonne al vijf minuten geleden is voorbijgekomen in de richting van Edemolen en Nazareth. De gepantserde voertuigen zetten vaart op de berijdbare zijwegen. Onder de dekking van hagen en bossen steken ze de vijandelijke cavaleriecolonne voorbij. Juist voor Huise treft Chaudoir de Duitse ruitery: ze zijn verrast. Een vuurgevecht breekt los en de Beierse ruiters slaan op de vlucht. In Huise dorp verneemt Chaudoir van de inwoners dat ook daar een grote Duitse troepenmacht "van meer dan 1.000 ruiters, cyclisten en artillerie" al door het dorp getrokken is. Cdt. Chaudoir is waarschijnlijk in contact geweest met de achterhoede van de Groepering von Tannstein.

Aan 't Peerdeken ontmoet de gemotoriseerde verkenningscolonne van Cdt. Chaudoir Kapt. Frémault met zijn peloton en de automitrailleuse van Lt. Vigneron. Ze raden hen aan om een poging te ondernemen om zo vlug mogelijk Nazareth te bereiken, vóór de komst van de Duitse cavalerie. De Duitsers vorderen snel en komen (te) dicht in de buurt. Rond 11 uur laat Kapt. Frémault van op afstand het vuur openen op de naderende Duitse troepen, om hen te vertragen.

Cdt. Chaudoir en zijn troepen rijden verder naar Nazareth via de baan Gent – Oudenaarde en slaan linksaf op de weg Gavere – Deinze (nu de Deinze Steenweg). Bij het doortrekken van het gehucht Edemolen werden ze onverwachts onder vuur genomen vanuit de huizen links van hen. Het is dan 11.30 uur. De burgerwachters beantwoorden met tegenvuur, terwijl Lt. Oor met zijn automitrailleuse de Duitse colonne, komende van Kruishoutem (Boeregemstraat), zwaar onder vuur neemt.

Cdt. Chaudoir was deze keer in contact met de voorhoede van de Groepering von Tannstein, meer bepaald het 2e eskadron onder bevel van Kapt. prins Heinrich²³, dat versterkt was met een compagnie wielrijders. Het peloton van Lt. Graf von Spreti²⁴ vorderde in spits van het eskadron en de (sectie) voerspits was reeds in Edemolen. Ze zaten verborgen in de herberg en in andere gebouwen. De auto's van Chaudoir reden daar onverhoeds voorbij en de Duitsers openden het vuur. Bw Dartois werd in de

23 *Rittmeister prinz Heinrich von Bayern* (°Munchen, 1884), de enige zoon van generaal-veldmaarschalk prins Arnulf van Beieren, sneuvelde op 8 november 1916 in Arges, Roemenië.

24 Waarschijnlijk Ludwig von Spreti (1885-1916), die sneuvelde op 19 augustus 1916 in Tobolu, Ukraïne.

lenden getroffen. Hij werd later overgebracht naar het hospitaal "Institut Moderne", (nu in de Koningin Fabiolalaan) te Gent waar hij 's anderendaags zal overlijden.

De auto's verschuilen zich eerst achter een hoeve en de manschappen zoeken dekking om terug te vuren. De Minerva van Lt. Oor komt net op tijd om dekkingsvuur te geven om terug in de auto's te geraken. Het eskadron Bw kan ontkomen en bereikt Nazareth. Om 12.50 uur brengen ze telefonisch Gen. Clooten op de hoogte. Hij zal de twee compagnies van het Frans Territoriale Infanterie Regiment per trein, via Deinze naar Eke zenden.

Het gevecht te Edemolen

Wanneer Kapt. Frémault om 11.30 uur het lawaai van het vuurgevecht tussen het eskadron Chaudoir en het peloton in spits van de Groepering von Tannstein hoort, vreest hij dat Cdt. Chaudoir en Lt. Oor in gevaar zijn. Hij snelt hen met zijn peloton wielrijders en de automitrailleuse ter hulp. Frémault, is dan al op de terugweg naar Gent, heeft geen andere reden om langs Edemolen te gaan, want dat is een omweg. Hij geeft het bevel tot een tactische vordering naar Edemolen.

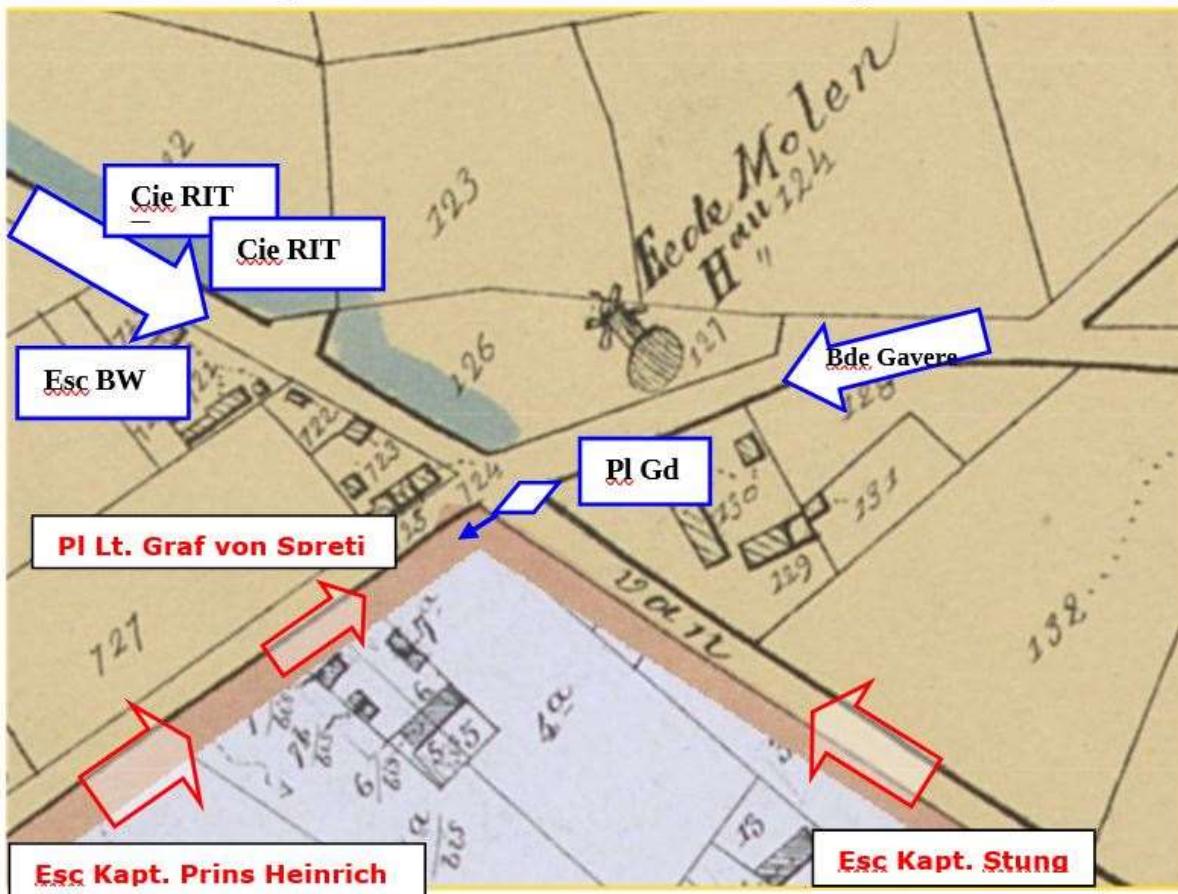
Belgian armoured motor car going into action near Ghent. (Note the barricade in the background)

Automitrailleuse Minerva in actie in de buurt van Gent.

Kapt. Frémault zendt *éclaireurs* (verkenners), voorop. Ze merken dat de Duitsers oprukken van Kruishoutem, vanuit het zuidwesten in hun richting. Een verkenners opent het vuur. Gesteund door de automitrailleuse van Lt. Vigneron midden op het kruispunt vallen de gendarmes het peloton spits van Lt. graaf von Sprei hevig aan. De gendarmes verschuilen zich in de grachten en achter de hagen. Lt. Vigneron heeft zijn Minerva al vurend opgesteld aan het kruispunt met de weg Gavere – Deinze. Kapt. Frémault legt zijn mannen in de grachten en de huizen links en rechts van de weg. Ze maken front in de zuid-oostelijke richting.

Rond 12 uur stellen twee wachtmeesters van de brigade Gavere en tien vrijwilligers in dienst bij de Gendarmerie, zich ter beschikking van Kapt. Frémault. De mannen van de brigade zijn op het vuurgevecht afgekomen.

Samen met het eigen wielrijderspeloton en de automitrailleuse geeft dit een totaal van een veertigtal manschappen. Het eskadron voorhoede van Kapt. prins Heinrich van Beieren engageert zich in het gevecht. Ondertussen is het gros van de vijand met een 500-tal manschappen de omgeving van de Edemolen genaderd maar kan het door het vuurgevecht niet verder oprukken.

Het gehucht Edemolen met de plaats van de troepen.
Bron van kaart: geopunt.be, Popp kaart 1879

Het ongelijke gevecht is al geruime tijd aan de gang wanneer Kapt. Frémault vaststelt dat hij omsingeld wordt. Door de dichte begroeiing met hagen, bosjes, grachten en heuveltjes, kan de vijand verdoken vorderen en heeft hij dit manoeuvre niet kunnen vermijden. Hierop verschansen de gendarmen en vrijwilligers zich in de huizen en schuren. Lt. Vigneron kan de omsingeling doorbreken en snelt om hulp. Kapt. Frémault stuurt zijn ordonnans naar Nazareth (ca. 2 km) om er bij Cdt. Chaudoir versterking te vragen. Chaudoir verzamelt en reorganiseert op het marktplein van Nazareth zijn eskadron. De estafette vertelt dat Frémault en zijn mannen strijden tegen een overdonderende overmacht en omsingeld zijn. Chaudoir keert met zijn manschappen en zijn automitrailleuse onmiddellijk terug naar Edemolen.

De Duitsers gaan ondertussen over tot een stormloop, de bajonet op het geweer maar worden met zware verliezen teruggeslagen. Ze zoeken dekking in de huizen langs de Boeregemstraat en steken de hoeven in brand waarin de gendarmes en vrijwilligers

zich verschuilen. Om niet levend te verbranden moeten de gendarmes de weg oversteken naar het heuveltje waarop de molen staat. Onder een hels spervuur verlaten ze al schietend hun schuilplaats om zich te hergroeperen en te verdedigen op en rond de berm van de molen, aan de Oudenaardseheerweg.

Kapt. Frémault, het pistool in de hand roept:

"Mannen blijft in blok en verschanst u, feu à volonté!"

Het zijn de laatste woorden van de dappere gendarmerieofficier die nog een gewonde tracht mee te trekken, maar dodelijk getroffen in de buik, sneuvelt te midden zijn manschappen.

"De dood van kapitein Frémault"

Achille Kettelle, Centrum voor Geschiedenis en Tradities van de Rijkswacht, Etterbeek

Slechts een deel van de mannen bereiken de berm van de molen en kunnen er wonder boven wonder stand houden tot ongeveer 14.30 uur. Ze bieden dan al twee en een half uur weerstand aan de vijand. Wanneer Chaudoir en Oor ter hulp komen met de Burgerwacht, staat een groot deel van het gehucht aan de molen in brand.

De aanval van het eskadron van Chaudoir en de Franse infanterie.

De burgerwachten te paard komen aan tijdens het gevecht. Het eskadron stijgt af en ontplooit zich in tirailleur op een 200 à 300 meter van de vijand. Het kan een gevecht worden in een verhouding van één burgerwachter tegen acht of tien Duitsers, een zeer ongelijke en stoutmoedige strijd, maar hun makkers zijn in nood! Zij slagen erin met sprongen te vorderen. Lt. Oor geeft met zijn mitrailleuse volop dekkingsvuur.

De Duitsers worden aan het terrein genageld. Lt. Oor slaagt er in om twee zwaargewonde gendarmen te helpen, maar verdere acties zijn onmogelijk. Vanuit een

wagenpoort werpen de Duitsers dwars over de straat, met tafels, stoelen en een kar, een barricade op om de tegenaanval te hinderen. In het midden van de weg komen plots vier gevangengenomen geboeide gendarmes te staan, recht tegenover de automitrailleuse. Hierdoor is vuren niet meer mogelijk.

Van deze situatie maken prins Heinrich en zijn overgebleven manschappen gebruik om te vluchten. Zij verschansen zich in de gebouwen langs de weg naar Gavere. Lt. Oor geeft hierop flankvuur op de Duitsers, langs de gegijzelden heen. Langs de weg komende van Gavere worden nog meer Duitsers waargenomen. Het is het 4^e eskadron van Kapt. Stung dat er zich ontplooit, klaar om aan te vallen.

Driehonderd Franse infanteristen van het *Regiment d'Infanterie Territoriale* uit Duinkerken waren door Gen. Clooten 's morgens met de trein via Deinze naar het station van Eke gestuurd. Vanuit Eke werden zij door Lt. Vigneron tot aan Edemolen begeleid²⁵. Ze stappen in ijlmars naar Nazareth en horen het zware vuurgevecht. Ze zien de rookpluimen van het brandende Edemolen en komen ter hulp gesneld. Na een korte bijeenkomst van de officieren is het aanvalsplan vlug gemaakt. De tijd dringt! Het zal een stormloop mét huiszuivering worden.

Cdt. Chaudoir, het geweer in de hand, beveelt de manschappen: "*Garde de Liège, debout. Chargez dessus! En avant! Vive la France! Vive la Belgique et vive le Roi!*". Op dat ogenblik stormen twee compagnies Franse infanteristen onder het bevel van Kapt. Collignon van het Territoriaal Infanterie Regiment samen met alle beschikbare mannen van Chaudoir al vurend naar de barricade en doorheen Edemolen. Ze krijgen hierbij vuurdekking van de twee automitrailleuses. Ze vallen de gebouwen aan waarin de Duisters zich verschuilen. De Duitsers vluchten met hun krijgsgevangenen, die ze als gijzelaars gebruiken, een schuur in. De manschappen van het eskadron van prins Heinrich ontsnappen in de richting van Gavere. Zij worden achtervolgd door de ratelende Minerva's van Oor en Vigneron, samen met enkele Fransen. De Duitsers nemen hun gedode en gewonde soldaten mee. De gevangen genomen gendarmen worden meegevoerd en later krijgsgevangen gezet in het Güstrow kamp in Duitsland.

Om 14.52 uur is het gevecht aan de Edemolen voorbij²⁶. De Groepering von Tannstein is gestopt en daarmee ook het 4e Legerkorps Cavalerie van Gen. Freiherr von Hollen. De treinen met de Belgische jongens rijden inmiddels verder naar de Westhoek!

Om 15.50 uur telefoneert Chaudoir vanuit Nazareth naar het hoofdkwartier van Gen. Clooten: "*Combat terminé. Allemands repoussés vers le Sud. Résultats belges: le capitaine Frémault de la Gendarmerie tué, ...*". Naast Frémault en Bw Dartois, sneuvelen er vijf gendarmes: de wachtmeesters August De Bruycker, Octaaf De Cock, August Van Oost en Romain Verschraegen, de brigadier Francies Van den Bulcke en vijf oorlogsvrijwilligers in dienst bij de Rijkswacht: Alfred Daniels, Ernest Hermans, Jozef-Hendrik Blieck, Gustaaf Peetermans en Jules De Clercq. Anderen werden zwaar en licht gekwetst of krijgsgevangen genomen. Kapt. Frémault werd veertig jaar.

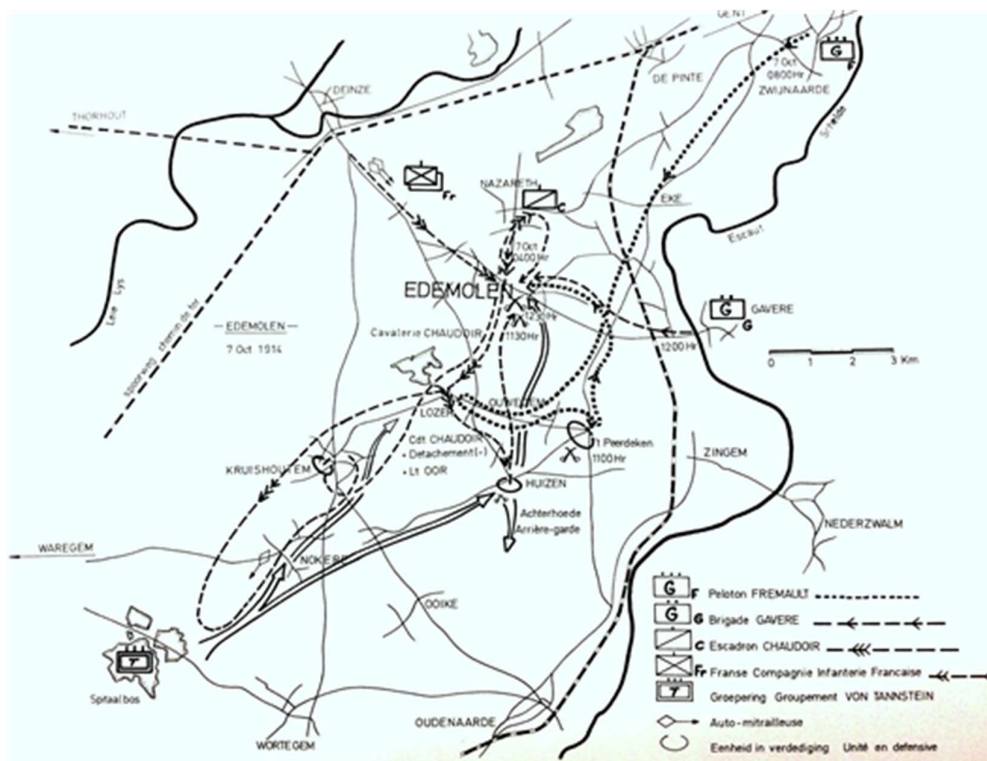
25 H. Marchant, *Historique des troupes territoriales en Belgique en 1914, groupement Clooten*, Elsene s.d. p.84

26 Verpoucke, G, 7 oktober 1914. *Het gevecht te Edemolen*. Revue van de Rijkswacht, 70.

Er waren vijf krijgsgevangenen en één burger die door de Duitsers als schild werden gebruikt om hun aftocht te dekken. Het waren de gendarmes Félix Vandooren uit Duffel, Pierre De Block uit Destelbergen, Desiré Goeminne uit Kruishouten, Rudolph Van Hollebeke afkomstig uit Houthave en tenslotte Maurice Tachel van Poperinge. Deze laatste kon na de oorlog buiten zijn eigen verhaal, getuigen over het aantal doden en gekwetste Duitsers en de ontredde Groepering von Tannstein. Hij verhaalde de ontredde Groepering von Tannstein en gaf een schatting over het aantal doden en gekwetste Duitsers: 68 doden en vele gekwetsten.

De intensieve en urenlange strijd veroorzaakte paniek bij de bevolking. Uit de omliggende dorpen sloeg de mensen op de vlucht.²⁷

Het plan met de troepenbewegingen voor en tijdens het gevecht

Bron: *Geschiedenis van de Rijkswacht, Deel II, Algemeen Commando van de Rijkswacht, 1980*

Het was een gevecht tussen de oprukkende "geregelde troepen" van de Groepering von Tannstein en een lichte verkenningseenheid van de Gendarmerie. Zonder de versterking van de Bw en de Fransen zou het bloedbad veel groter geweest zijn.

Na het gevecht van Edemolen

Het gevecht van Edemolen kreeg die dagen een grote weerklank. Het schepte moed en fierheid bij de verdedigers van ons onbezet grondgebied. Cdt. Chaudoir en zijn

²⁷ Stefaan De Groote, *Gevecht aan de Edemolen in Nazareth (o.c.)*

dappere burgerwachters, de luitenanten Oor en Vigneron met hun Minerva's waren nog steeds ter plekke en ze kregen versterking. Het Rode Kruis en artsen van de Bw, de Jagers te Voet van Leuven, Brussel en Gent, Britse marine-fuseliers van de *Royal Naval Division* met twee Engelse automitrailleuses en het hele Franse Territoriale Infanterieregiment (500 man) kwamen eveneens helpen in en in de buurt van Edemolen.²⁸

De begrafenis op 8 oktober 1914²⁹

Daags na het gevecht werden de lichamen van de gesneuvelden begraven. Het was een kille sinistere dag met kanongebulder als een zwaar onweer in de verte. De Duitse Dikke Berthas's³⁰, die de Antwerpse forten beschoten, waren te horen tot in Gent. De pastoor van Nazareth droeg een eredienst op voor de gevallen. Inderhaast waren er lijkkasten gemaakt met snel aan elkaar getimmerde ruwe planken en hout van fruitkistjes, vol kieren en spleten. Een boerenkar met paarden voerde vanuit Edemolen de doodskisten naar Nazareth. Het was voor de aanwezigen en mensen langs de straat een griezelig schouwspel om de zware kar met de gevallen gendarmes en militairen te zien aankomen. Door de kieren van de kisten zagen de aanwezigen een bebloed uniform, een hand, het haar van de gendarmes en vrijwilligers.

Aan de kerk bewezen Cdt. Chaudoir en de burgerwachters van Luik en Kortrijk de gewapende eer. Ruiters droegen plechtig de kisten naar binnen en plaatsten ze op drie rijen vooraan in de kerk. De doodskisten werden bedekt met grote zwarte doeken. Daarna werd de kist met hun gevallen bevelhebber, Gendarmeriekapitein Camiel Frémault, binnengebracht en voor de andere kisten gezet. Zijn kist werd respectvol met de Belgische driekleur bedekt. Bijna het hele dorp volgde de begrafenis. Lt. Oor zou later vertellen: "*Dicht bij mij druppelt er bloed vanuit een kist op de tegels*". Bij het verlaten van de kerk weerklonk uit het orgel de Brabançonne. De gesneuvelde gendarmen en vrijwilligers werden in één graf gelegd. Kapt. Frémault kreeg een afzonderlijk graf, dicht bij hen. Hun voorlopige rustplaats bevond zich toen links van de kerk van Nazareth.

Camiel Frémault ontving van Koning Albert I op 26 maart 1915, postuum het ereteken van Ridder in de Leopoldsorde. Na de oorlog werd zijn stoffelijk overschot overgebracht naar zijn geboortedorp Pollinkhove. Hij ligt nog steeds begraven in het familiegraf aan de kerk. De vijf gendarmen kregen hun definitieve rustplaats op het Militair Ereparek van de begraafplaats te Zomergem.

Het Korpsorder van de Rijkswacht n° 63 van 24 april 1933 legde Het Feest ("De Fasten") van de Rijkswacht vast op 7 oktober: "ter nagedachtenis van zij die uit eigen initiatief hun wapenbroeders in moeilijkheden ter hulp kwamen en sneuvelden, wapens in de hand, recht tegenover de vijand".

28 Stefaan De Groote, *De slag aan de Edemolen te Nazareth* (o.c.)

29 Reginald Braet, *Oorlogsdagboek de Lanier* o.c.

30 Duitse 42cm houwitzers, gemaakt in de fabrieken van Bertha Krupp von Bohlen und Halbach

Het Monument: "Veldslag van Eedemolen – 7-10-1914"

Op de plek waar het gevecht ("Le Combat") plaatsvond, werd op 7 oktober 1937 een gedenkteken onthuld ter ere van de gevallen Belgische slachtoffers. De namen van de zes gendarmes en de vijf vrijwilligers staan op een bronzen plaat vermeld.

Het monument is opgetrokken uit blauwe hardsteen en is van de hand van de Gentse beeldhouwer Olivier Piette (1885-1948). Het staat op de parking van het huidige Café Edemolen aan het kruispunt van de Steenweg Deinze en de Boeregemstraat te Nazareth. De houten graanmolen van Ede stond een veertigtal meter in de (huidige) Oudenaardseheerweg en werd in 1931 afgebroken.

Door hun dood te eren, herdenken de rijkswachters de nagedachtenis van al hun wapenmakers die gevallen zijn als slachtoffer van de plicht ten dienste van het land en het volk. Na de politiehervorming zijn vooral het "Koninklijk Fonds voor Sociale Solidariteit bij de politiediensten vzw", met voorzitter Gil Bourdoux en het gemeentebestuur van Nazareth de drijvende krachten achter de herdenking. Een spilfiguur daarbij was Leon De Winter. De intergemeentelijke vereniging "Platform Omgeving Leie en Schelde (POLS)" werkt eveneens mee aan de instandhouding van dit immaterieel erfgoed. De Federale en Lokale politie en verschillende autoriteiten, waaronder het gemeentebestuur van Nazareth zetten deze mooie traditie verder met een jaarlijkse plechtigheid aan het monument rond 7 oktober.

Herdenking aan het monument
Bron:

Kapt. Frémault is helemaal niet vergeten! Er is een Camiel Frémaultstraat te Nazareth. In 2011 werd hij geëerd door aan de Burgweg in Pollinkhove (Lo-Reninge) ook een straat naar hem te noemen. Er bestaat een Kapt. Frémault fietsroute en wandelpad te Nazareth³¹. In mei 2018 kwam een boek van Agora / De Krijger uit: "La Belgique en Guerre" met als ondertitel: In memoriam Capitaine Camiel Frémault.

31 <https://www.routeyou.com/nl-be/route/view/2297662/fietsroute/kapitein-fremault-fietsroute>

Het relaas van overlevenden

Het past om de getuigenissen te hernemen van overlevenden van beide kanten.

Het relaas van wachtmeester Maurice Tachel

Eerste Wachtmeester Tachel³² overleefde de oorlog in het kamp van Gustrof in Duitsland en vertelde met veel bitterheid over zijn gevangenneming (letterlijk citaat):

"Ik laat opmerken dat als door ons heldhaftig strijden het de Duitsers niet mogelijk is geweest Deinze te bereiken om de pas af te snijden van de aftocht van het leger uit Antwerpen doch waarmee door het leger geen rekening is gehouden. En dat wij als krijgsgevangenen aan elkaar gebonden geweest zijn met koeiezen, twee aan twee, en meegesleurd zijn tussen hunne paarden tot ons hielen kapot geschopt waren door hunne paarden en daarna op hunne kanonnen gebonden. En als wanneer hunne doden begraven waren zij ons in de wagens smeten zoals de zwijnen en wel tien maal de revolver op ons hart duwden, zeggende 'gij zijt franc tireurs, doodschieten'³³.

Uit wraak steken zij huizen in brand, zij nemen burgers gevangen die zij willen doden zeggend 'gij zijt franc tireurs'. Wij zegden dat het burgers waren en dat geen enkel burger geschoten had, of ons bijgestaan had."

Eerste Wachtmeester Tachel heeft vele jaren nadien ook een schets gemaakt met aanwijzingen over het gevecht te Edemolen³⁴.

Het verslag van Commandant Puck Chaudoir

Het relaas van Cdt. Chaudoir schetst de wreedheid van de oorlog. Hij schrijft:

"We vechten nu al twee uur lang. Waar zijn de gendarmen?"

Helaas! Hier is er één, uitgestrekt in de gracht, een tweede, dan een derde. Een andere ligt naast een huis met een gebarsten schedel waaruit de hersenen tevoorschijn komen. Hier nog twee anderen. Hun hoofd werd afgerukt, de huid van hun gezicht bedekt hun nek. De ongelukkigen zijn afschuwelijk om te zien.

Ik vervolg mijn macabere inspectie. Zittend op een mijlpaal, schokt een wachtmeester; hij doet me teken dat ik naar zijn rug moet kijken; een wonde, groter dan een hand heeft het vlees opengereten. Op tien meter van hem op de berm ligt een liniesoldaat, zijn armen gekruist. Het is nog een kind. Hij weent zachtjes en roept: "Mama, Mama ". Ik ga dichterbij.

- "Moed, mijn jongen, men gaat je komen halen."

- "Ho, het is niet nodig, ik ga sterven. ik ben slechts 15 jaar oud; maar ik had mij juist laten inlijven." Arme moeder!

Nog twee lijken. Ze schijnen naast elkaar te slapen.

Aan de hoek van een huis zit een soldaat in de houding van een geknielde schutter. De dood heeft hem in een laatste beschermende beweging vereeuwigd. Alleen zijn geweer is uit zijn handen gevallen en ligt aan zijn voeten.

32 Stefaan De Groote, *Gevecht aan de Edemolen* (o.c.) p.8

33 De Duitsers namen verkeerdelijk aan dat de burgerwachters en gendarmes burgers waren.

34 *Geschiedenis van de Rijkswacht*, Deel II, Algemeen Commando van de Rijkswacht, 1980, p. 68

Een boer doet mij teken dat ik moet naderen en toont mij een muur. Achter deze muur, in een grote bloedplas (nooit had ik gedacht dat het menselijk lichaam er zoveel had) ligt een gendarme op zijn buik. Het lichaam van de stervende rilt met regelmatige tussenpozen.

En kapitein Frémault? ...

Ik vind hem uiteindelijk, uitgestrekt aan de voet van de molen naast twee manschappen. Een kogel heeft zijn onderbuik doorboord en zijn ingewanden werden als een lange paternoster meegesleurd. De brave kameraad, de commensaal³⁵ van Zwijnaarde, die de sympathie had van iedereen, lijkt mij met zijn grote ogen aan te kijken. Zijn gelaat is zeer rustig. Hij moet al glimlachend gevallen zijn, zonder te lijden. Zijn eeuwige pijp die hij tijdens het gevecht niet heeft laten vallen is half opgebrand naast hem gerold.

Van het detachement dat hem begeleidde zijn allen met uitzondering van vijf gevangenen en zes gewonden, gesneuveld. Deze bescheiden dienaars van de orde hebben op dappere en eenvoudige wijze hun leven gegeven voor het land. Hun as ruste in vrede!”³⁶ Tot daar het ooggetuigeverslag van Cdt. Chaudoir.

Het verslag van luitenant graaf von Preysing ^{37 38}

“Vandaag leidt prins Heinrich met zijn eskadron en twintig wielrijders de voorhoede van de legergroep von Tannstein in de richting van het gehucht Edemolen. Daar aangekomen ziet hij een wielrijder wegrijden.

Charge van de Beierse Schweres Reiterregiment 1914 – Prins Heinrich met pistool
Schilderij
Anton Hoffmann van Stichting Studiecentrum WO I

³⁵ Tafelgenoot

³⁶ Puck Chaudoir, *Campagne de la garde à cheval de Liège*, p. 168-169

³⁷ Maximilian von Poseck, *Deutsche IVE Kavalleriekorps, Bayerische Kavalleriedivision, Bayerisches Schwere Reiter Regiment nr.1*, in: *Die Deutsche Kavallerie 1914 in Belgien und Frankreich*, Berlin, 1921, p. 183 e.v. Vertaald uit het Duits door Albert Leclercq van de Heemkring Scheldeveld.

³⁸ Waarschijnlijk Oberleutnant Kaspar Graf von Preysing Lichtenegg-Moos (°1880). Gesneuveld als Rittmeister (Kapt.) op 14.04.1918 te Kemmel.

Het ziet er vandaag allemaal wat dreigender uit dan gisteren want het leidt geen twijfel dat onze komst werd gesignaleerd door windmolen- en rooksignalen, door fabriekssirenen en waarschijnlijk ook met telegraaf en telefoon.

Eerste luitenant graaf von Spreti heeft het bevel over de spits van de voorhoede. Plots horen we mitrailleurvuur en gepantserde auto's die naderen. Onze voorhoede stapt af en wordt vanaf de weg Deinze-Gavere onder vuur genomen en tak-tak-tak ook het tweede deel van onze spits wordt door een auto aangevallen.

Weg van de straat ! Maar de hele omgeving is onoverzichtelijk door de met hagen omheinde tuinen. Tezelfdertijd wordt uit alle huizen geschoten. Daarom trekken wij ons terug om dan langs een zijweggetje opnieuw op te rukken. Onder dekking van een hoeve laat prins Heinrich nu iedereen afstappen om het gevecht aan te gaan. Op het kruispunt wordt een barricade opgeworpen. Op de " Nachspitze" (voorspits) wordt niet meer geschoten en we horen de vijandelijke auto wegrijden.

De leider van ons eskadron geeft onmiddellijk bevel om aan te vallen. Onze wielrijders rukken op langs de straat voor een frontale aanval terwijl de pelotons van graaf Morogna en Dornberg links en rechts in een omsingelingsbeweging de baan Deinze – Gavere afsluiten. Prins Heinrich – de leider van onze voorhoede – blijft bij deze pelotons. Door die vermaledijde hagen is het terrein onoverzichtelijk zodat onze artillerie geen waarnemingen kan doen.

Ondertussen blijken de Belgen de eerste huizen verlaten te hebben en zich op de weg naar Gavere³⁹ terug te trekken achter de berm, waarop de windmolen staat. Ze hebben de omtrekkende beweging van onze troepen opgemerkt en hun gepantserde auto komt naar het kruispunt, nog voor we de straat bereikt hebben. De auto-mitrailleur houdt halt ongeveer 60 m van de baan, zodat ons eskadron met geweervuur in rug en flanken af te rekenen krijgt. Daarom houdt het peloton Dornberg halt aan de straat. Nu wordt het geweervuur nog heviger. Prins Heinrich stormt vooruit, gevolgd door zijn ruiters. Uit dakvensters en vooral vanaf de molen worden de aanvallers met hevig geweervuur bestookt.

Toch slaagt prins Heinrich erin – onder hoerageroep van zijn ruiters – tot de molen door te dringen. Daar is de laatste weerstand door onze ruiters en jagers – bajonet op het geweer – vlug gebroken.

Nu heerst er volledige stilte, maar nog is de lucht niet zuiver. Er moeten nog Belgen in de huizen zitten. Het derde peloton, onder bevel van luitenant von Preising, sergeant Zadow en onderofficier Juli haalt de laatste tegenstanders, die al burgerkleren aangetrokken hebben, uit de huizen.

Toch is de gepantserde auto, die door Dornberg wordt opgehouden, nog niet uitgeschakeld als er een tweede auto opduikt die met een kogelregen als met zweepslagen het bezette kruispunt en de baan onder vuur neemt.

Prins Heinrich en zijn ruiters, die zich ten noorden van de straat (aan de molen) bevinden worden hierdoor van de rest van ons regiment afgesneden. Onze wielrijders richten hun vuur nu op de tweede auto en vragen om versterking om de straat achter

39 De huidige Oudenaardseheerweg – Gaverepontweg, waar de molen toen stond

de tweede auto te kunnen sluiten. Ritmeester Jung krijgt met zijn vierde eskadron die opdracht en slaagt erin met gericht geweervuur de automitrailleuse te treffen en te immobiliseren en de chauffeur te doden. Op dat ogenblik kwam het bevel om het gevecht onmiddellijk te onderbreken omdat twee vijandige compagnies in aantocht waren. Nu moesten we proberen onze afgesneden groep over de straat te krijgen zodat onze soldaten weer bij de rest van ons regiment konden aansluiten.

Zoals in vroegere tijden – toen men tijdens een gevecht onderhandelde – lieten wij de Belgische sergeant-majoor (terwijl we hem onder schot hielden) aan de chauffeur van de automitrailleuse vragen om het vuur te staken tot wij over de straat waren. Hij verklaarde zich akkoord en links en rechts terugtrekkend bereikten wij onze handpaarden.

Alleen de beweging van het peloton Dornberg werd vertraagd doordat het werd aangevallen door vijftig Belgische wielrijders. Toch slaagde hij erin zijn stelling te behouden tot zijn eskadron aan de definitieve aftocht kon beginnen. Graaf Spreti reed nog naar het door de Belgen bezette kruispunt terug om Dornberg op te pikken, hem zijn paarden te bezorgen en het regiment achterna te rijden.

De opmars van onze troepen werd even opgehouden door Belgische wielrijders , gendarmen en bewapende inwoners”

Luitenant von Dornberg⁴⁰, van het 2e eskadron maakte een verslag en Lt. de Lanier schreef een dagboek. Grotendeels bevestigt Dornberg het verhaal van von Preising en de Lanier dat van Cdt. Chaudoir.

Commentaar op het Duitse verslag⁴¹

In grote lijnen komt het overeen met de Belgische verslagen. De auteur minimaliseert het belang van dit gevecht want de Duitsers werden volgens hem maar “even opgehouden”. De Groepering von Tannstein heeft echter geen verdere vernielingen aan de spoorwegen kunnen uitvoeren, noch belangrijke verbindingswegen bezetten. Von Preising verwacht blijkbaar de verschillende gevechtsfasen.

“ De Duitsers maken zich echter snel uit de voeten, ze springen op hun paarden en vluchten in wanorde; ze nemen hun gekwetsten mee, hun gevangenen en zelfs hun gesneuvelden. Redde wie zich redden kan. Ze hebben zelfs hun twee kanonnen niet gebruikt!” klonk het in een verslag aan Belgische kant (in H. Marchant, o.c. p. 84-85).

De rol van de gendarmerie-cyclisten werd door de Duitsers niet expliciet belicht. Was het misschien omdat de Duitsers de uniformen niet kenden of het zich helemaal niet hebben gerealiseerd of er geen belang aan hebben gehecht, tegen welke eenheid ze vochten? Het waren vooral de automitrailleuses die volgens de Duitse versie het verloop van het gevecht hebben bepaald. De gelijktijdige aanwezigheid gedurende het hele contact van twee automitrailleuses klopt niet volgens de Belgische veldboekjes.

40 Het verslag is gepubliceerd door Stefaan de Grootte in: *De slag aan de Edemolen* (o.c.) p.30

41 Stefaan De Grootte, *De slag aan de Edemolen* (o.c.) p. 30

De verwijzing naar een fair-play door "onderhandelen tijdens het gevecht" was in de realiteit een gijzeling van krijgsgevangenen, die onder de dreiging van de Duitse wapens als schild van de terugtrekkende Duitse troepen dienden om weg te geraken.

Het meest opvallend is de obsessie van de Duitsers dat ze door burgers worden beschoten. Tot driemaal toe wordt er in dit verslag naar verwezen. Het was tijdens hun opmars doorheen België een weerkerende drogreden om wreedheden te begaan, gebouwen in brand te steken en standrechtelijke executies van onschuldige burgers goed te praten. En, "*de laatste tegenstanders, die al burgerkieren aangetrokken hebben, uit de huizen*" waren dat niet de vluchtenden inwoners van het gehucht Edemolen? Volgens Tachel werd huizen "uit wraak" in brand gestoken.

Een ander voorbeeld? Op "Schuwe maandag" 19 oktober werden Duitse eenheden te Roeselare door een restant Franse soldaten vanuit een hinderlaag beschoten. Achteraf verdwijnen de Fransen zonder dat de Duitsers één Fransman gezien hebben. De Duitsers besloten: "*Die Zivilisten haben geschossen !*" Baldadigheden vanwege de Duitsers zijn het gevolg: op veel plaatsen wordt brand gesticht en op verschillende plaatsen werden groepen burgers doodgeschoten.⁴²

Het historisch belang van het gevecht

Ongeacht de bewondering die we moeten koesteren voor de moed en de zelfopoffering van een kleine groep gendarmes en oorlogsvrijwilligers, kunnen we onderzoeken of hun optreden en de desastreuze gevolgen ervan (12 gesneuvelden, verscheidene zwaargewonden, voor sommigen jarenlang krijgsgevangenschap) niet tevergeefs zijn geweest. Is het mogelijk om naderhand in te schatten wat het militair belang is geweest van dit gevecht? Er werden honderden manschappen ingezet en er vielen vele gesneuvelden, meer bij de Duitsers dan bij de Belgen en Fransen. De beschouwing moet verder gaan dan een "body count". Heeft het gevecht een invloed gehad op het verloop van de oorlog tijdens die eerste maanden? Was er een groter, een strategische impact op de rest van de oorlog? Kan er een zinnige repliek worden gegeven op de bitterheid van eerste wachtmeester Tachel, die zei "*door ons heldhaftig strijden het de Duitsers niet mogelijk is geweest Deinze te bereiken om de pas af te snijden van de aftocht van het leger uit Antwerpen doch waarmee door het leger geen rekening is gehouden.*"

Hiervoor moeten we de richting inslaan van een moeilijke en aanvechtbare oefening in "tegenfeitelijke geschiedenis"⁴³. We moeten de vraag durven stellen "Wat als ...".

Stel dat Kapt. Frémault en zijn mannen niet waren teruggekeerd naar Edemolen om de Bw van Chaudoir te gaan bijstaan toen ze het vuurgevecht hoorden. Of: dat de Duitsers niet op de voertuigcolonne van Chaudoir hadden geschoten. De gendarmen zouden dan in Edemolen niet op het peloton van von Spreiti zijn gevallen en hadden dan geen hinderlaag gelegd voor het eskadron van prins Heinrich. De Groepering von Tannstein kon dan zonder enige hinder oprukken naar Deinze en was daar misschien zelfs de Franse infanterie (RIT) te vlug af geweest.

42 Robert Missinne, *Lessenreeks 1914-18*, Interreg 1995, in <http://www.wo1.be>

43 Ook nog "virtuele geschiedenis" waarin één element wijzigt en vervolgens gespeculeerd wordt over een alternatief verloop van de geschiedenis.

De nacht voordien (6 op 7 oktober) waren de Belgische troepen massaal aan een strategische terugtocht bezig vanuit Antwerpen en omgeving. Indien het 4e Duitse Legerkorps Cavalerie sneller had kunnen doorstoten en de weg van het Belgisch leger afsnijden door de sporen op te blazen en de kanonnen in stelling te brengen, dan zou er waarschijnlijk slag geleverd zijn met de vastgelopen eenheden, eventueel tot op de stranden van de Noordzee. De Leie en het kanaal waren wegens hun lengte en gebrek aan militaire versterkingen onverdedigbaar. De IJzer was de laatste defensieve stelling die enige kans maakte om verdedigd te kunnen worden maar onze mensen en de geallieerden konden er niet geraken want daarvoor had het leger geen spoorwegen meer om snel te vorderen en als eerste de Westkust te bereiken. België zou gekapituleerd hebben in oktober-november 1914 en de Duitsers konden doorstoten naar de kanaalhavens. Het verloop van de oorlog zou er heel anders hebben uitgezien.

Het gevecht in Edemolen heeft een domino effect veroorzaakt. Het peloton spits van luitenant graaf Sprei viel onder vuur. Ze moesten een omsingelend maneuver uitvoeren en de gendarmes verdedigden zich tot ter dood. Hierdoor konden er versterkingen komen opdagen die het opnamen tegen het eskadron voorhoede van prins Heinrich. Von Tannstein was gestuit. De streek kwam daarna in de hoogste staat van paraatheid. Het 4^e Zware Cavaleriekorps met kanonnen en al stond stil en trok terug. Ze konden hun opdracht niet uitvoeren en de spoorwegen en bruggen in de omgeving van Gent niet innemen en / of vernietigen of de terugtrekkende Belgische troepen aanvallen. De strategische terugtocht kon doorgaan en het gros van het Belgisch leger kreeg de gelegenheid om zich achter de IJzer te verschansen. De vlakte kon op tijd onder water worden gezet. De opmars was gestopt. Een langdurige en vreselijke stellingenoorlog kon beginnen. Troepen werden aangevoerd van over zee. Onze jongens? Ze vochten voort!

Epiloog over het auteursrecht en het historisch onderzoek.

Plagiaat is strafbaar. In elk werk moeten er (voet)noten staan met referenties. Het citaatrecht mag ook in historische werken maar gebruikt worden indien er een duidelijke bronvermelding is. Een lijst met "geraadpleegde werken" volstaat niet.

Op het internet staan publicaties over het gevecht (of de slag) te (of van) Edemolen. Het is niet duidelijk wie de échte (eerste) auteurs zijn van de teksten en van wie de beelden zijn. De wetgeving op de intellectuele eigendom, waaronder het auteursrecht valt, staat in het Boek XI van het Wetboek van Economisch Recht en is blijkbaar onvoldoende gekend. Foto's vallen in het publiek domein 70 jaar na het overlijden van de fotograaf. De eigenaar van een negatief of kopie bezit niet het auteursrecht .

Bij de opzoeken voor de afwerking van deze brochure kwamen een aantal originele werken en bronnen naar boven, die waarschijnlijk nog niet voldoende historisch werden geanalyseerd. Enkele voorbeelden zijn de geschriften van Jozef von Tannstein en van Maximilian von Poseck. Tijdsdruk bij de voltooiing van dit werk maakte het niet mogelijk om andere originele bronnen op te zoeken en uit te pluizen. Waarschijnlijk zitten er nog in Duitse, Belgische en Franse archieven verslagen, veldboekjes, nota's en berichten onuitgegeven gegevens opgeslagen. Er is daarin wellicht materie te vinden die het verhaal nog gedetailleerder zou kunnen maken.

De eerste vraag die men zich hierbij vooraf moet stellen is: "Is er ergens een onduidelijkheid die moet worden opgeklaard?" En: "Is het de moeite om dieper in te gaan op deze materie?" Een onduidelijkheid springt niet onmiddellijk in het oog. Er zijn tussen de Duitse en de Belgische verslagen – ik zou bijna schrijven "uiteraard" – verschillen. Het gaat dan vooral over de interpretatie en de chronologie van bepaalde handelingen. In se, doen deze verschillen geen afbreuk aan de feiten zelf.

Wat moeten we denken over de objectiviteit? In vele oorlogsverhalen komt er onvermijdelijk een stuk patriotisme naar boven. Hier en daar is het emotioneel en bijgekleurd, maar dat is menselijk en historisch aanvaardbaar. We moeten ons daarbij neerleggen. Het verhaal van "De Slag bij Edemolen", zoals het gevecht vroeger steeds werd genoemd, is geen verheerlijking van de strijd of van het gevecht zelf, maar wel een in het voetlicht stellen van het grote plichtsbesef, van de moed en tenslotte de ultieme zelfopoffering van een aantal militaire wetsdienaars van meer dan honderd jaar geleden. Het mag met fierheid verteld en tot voorbeeld gesteld worden. Het past volledig in de herdenking van de Grote Oorlog. Daarachter blijft vooral de mooie gedachte, vol hoop en overtuiging nazinderen:

GEEN OORLOG MEER !

De gesneuvelden

De Belgische:

Burgerwachter

Dartois werd zwaar gewond en overleed in het ziekenhuis "Institut Moderne" te Gent.

Gendarmes

Camiel Frémault, kapitein, geboren in Pollinckhove op 24/12/1873, zoon van Jules en Rosalie Kinget.

August Van Oost, wachtmeester, geboren Adegem op 12/12/1875, zoon van Fernand en Victoria Gheysens, wonende in Assenede en gehuwd met Marcellina Baroen.

Romain Verschraegen, wachtmeester, geboren Lochristi op 7/2/1882, zoon van Jozef en Van Nieuwenhuysse Anna en gehuwd met Anna Van Slambrouck.

Octaaf De Cock, wachtmeester, geboren Aaigem op 26/7/1876, zoon van Desiré en Philomena De Vuyst, wonende St.-Maria Horebeke en gehuwd met Elodie Van De Velde.

Francies Van den Bulcke, brigadier, geboren Noordschote (W.VL) op 22/3/1891, zoon van Engelbert en L. Ghyselen.

--	--	--

August De Bruycker, rijkswachter, geboren Moerkerke op 9/8/1864, zoon van Petrus en Rosalie Van Dievel, gehuwd met Silvie De Brabander.

Oorlogsvrijwilligers in dienst bij de Gendarmerie

Alfred Daniels, soldaat vrijwilliger (7de Vrijwilligerkorps), geboren Opveld op 28/11/1884, ongehuwde zoon van Gustaaf en Victoria De Vos.

Ernest Hermans, soldaat vrijwilliger (Depot van het 3de legerkorps), geboren Luik op 27/5/1894, ongehuwde zoon van Jean Francois en Agnes Digneffe.

Jozef-Hendrik Blieck, soldaat vrijwilliger (7de Vrijwilligerskorps), geboren Komen op 2/2/1885, ongehuwde zoon van Jan en Mariette Slembrouck.

Gustaaf Peetermans, soldaat vrijwilliger, (5de Linie) geboren Brussel op 20/12/1894.

Jules De Clercq, soldaat vrijwilliger (7de Vrijwilligerskorps), geboren Brugge op 27/4/1894, zoon van Charles en Marie Bonamie en wonende te Dadizele, gehuwd met Flavie Octavie.

De Duitse verliezen:

De Duitsers verloren achtenzestig manschappen (niet bevestigd) en telden een honderdtal gewonden. Allen werden tijdens de aftocht meegenomen.

Bibliografie

Laurent Brants (Kol Gd) en 38 co-auteurs, *Geschiedenis van de Rijkswacht*, Deel II, Algemeen Commando van de Rijkswacht, Brussel, 1980

Puck Chaudoir, *Campagne de la garde à cheval de Liège, 1919*

Stefaan De Groote, *De Slag aan de Edemolen in Nazareth (7 oktober 1914)*, in: Jaarboek XLIII, Heemkring Scheldeveld, Sint-Martens-Latem, 2014

Stefaan De Groote, *Gevecht aan de Edemolen in Nazareth*, in: Bijdragen over de Eerste Wereldoorlog in de Oost-Vlaamse Leie- en Scheldestreek, 22.12.2012

Guido Denis (Lt.-Kol SBH Gd o.r.), Uiteenzetting tijdens de academische zitting te Nazareth op 7 oktober 2017

Jean de Lanier, *Oorlogsdagboek van een edele man*, vertaald en bewerkt door Reginald Braet, 2014

M. Marchant (Lt.-Col BEM), *Historique des Troupes Territoriales en Belgique en 1914, Groupement Clooten*, s.d.

Georges Verpoucke (Kol Gd), *7 Oktober 1914, Het gevecht te Edemolen*, in: Revue van de Rijkswacht nr. 70, Brussel

Ludo Van der Stock, De oorsprongen van de Eerste Wereldoorlog, lezing voor de Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht, Zwijndrecht, november 2014

Maximilian von Poseck, Deutsche IVe Kavalleriekorps, Bayerische Kavalleriedivision, Bayerisches Schweres Reiter Regiment nr.1, in: Die Deutsche Kavallerie 1914 in Belgien und Frankreich, Berlin, 1921

Archieven en persoonlijk dossiers in het Koninklijk Legermuseum te Brussel

Archieven in het Centrum voor Tradities en Geschiedenis van de Rijkswacht, thans het Museum van de Geïntegreerde Politie te Etterbeek

Archieven van de gemeente Nazareth

Documenten van de familie Frémault

NOOT: Een aantal werken werden vermeld maar werden niet (opnieuw) geraadpleegd!

Granaat, embleem van de
GendarmerieEerste Wereldoorlog

Gendarmes 1914 – mobilisatie
uniformLinks ruiter, rechts
infanterieTekening: James Thiriar

Het Gevecht aan de Edemolen

"In België startte de Eerste Wereldoorlog met de Duitse inval op 4 augustus 1914. De Duitse veldlegers rukten op in de richting van Parijs, maar hun opmars werd tot staan gebracht tijdens de Slag aan de Marne, wat de facto de mislukking betekende van het von Schlieffenplan. De Duitse legerleiding verlegde de aandacht naar het nog niet bezette deel van België, in het bijzonder Antwerpen, waar het Belgische veldleger zich had verschanst achter de fortengordel. Onder leiding van koning Albert brak het Belgische veldleger op 7 oktober door de Duitse omsingeling en trok in de richting van de Belgische kust, maar ook de Duitsers probeerden de strategisch belangrijke Noordzee als eersten te bereiken. Zowel Duitsers als geallieerden stuurden verkenningstroepen in elkaars richting. Het is in dit kader dat het Gevecht aan de Edemolen zich afspeelde op het grondgebied van de gemeente "Nazareth."

Edemolen 1914
Foto van Lt. Jean de Lanier